

Ympäristö- ja ilmastoalan
pohjoismainen yhteistyöohjelma
2019–2024

Esipuhe

Iloitsen saadessani kirjoittaa esipuheen uuteen yhteistyöohjelmaan, joka ohjaa ja ohjeistaa pohjoismaista yhteistyötämme vuoteen 2024 asti. Elämme nopeiden muutosten ja suurten vastakohtien aikaa. Toisaalta näemme, että yhä suurempi kansainvälinen yhteisö haluaa toteuttaa Agenda 2030 -ohjelmaa, Pariisin ilmastopöytäkirjasta ja muita ympäristöalan keskeisiä kansainvälisiä sopimuksia. Elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden halu olla edelläkävijöitä vihreään talouteen siirtymisessä lisääntyy. Toisaalta näemme myös, että maiden välinen polarisoituminen lisääntyy ja etteivät kaikki halua osoittaa johtajuutta ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Samalla ilmastomuutosten vaikutukset ja luonnon monimuotoisuuden nopea köyhtyminen ovat yhä ilmeisempiä.

Pohjoismaat ovat jo pitkään osoittaneet, että tuloksia voidaan saavuttaa tiiviillä ympäristö- ja ilmastoyhteistyöllä, jota tehdään sekä poliittisella tasolla että asiantuntijatasolla. Edellisen yhteistyöohjelman aikana edistimme yhdessä Pariisin ilmastopöytäkirjan täytäntöönpanoa. UNECE:n "Environment for Europe" -konferenssissa, joka pidettiin Batumissa kesäkuussa 2016, Pohjoismaat laativat yhteisen lausunnon ja sitoumuksen "Batumi Action for Clean Air" -toimintasuunnitelman puitteissa. Maat antoivat myös yhteisen lausunnon Ramsarin sopimuksesta vuonna 2015. Lausunnossa käsitellään, mikä merkitys kosteikkojen toiminnan säilyttämisellä on ilmastolle ja biologiselle monimuotoisuudelle.

Olimme varhain liikkeellä ja tunnistimme muoviin liittyvät ongelmat pohjoismaisessa muoviohjelmassa 2017–2018. Olemme edistäneet EU:n työtä myrkyttöä ympäristöä koskevalla strategialla, muun muassa antamalla komissiolle ehdotuksia, jotka perustuvat kestävien tekstiilien pohjoismaiseen toimintasuunnitelmaan. Tämä työ on vaikuttanut EU:n päätökseen kieltää useita erityisen vaarallisia aineita tekstiileissä. Green to scale -hanke, joka nostaa esiin mahdollisuudet vähentää kasvihuonepäästöjä pohjoismaisten vihreiden ratkaisujen avulla sekä työ, joka tukee fossiilisten polttoaineiden tukien asteittaista poistamista, on saanut kansainvälistä huomiota.

Vuosina 2017–2018 toteutettiin pohjoismaista ympäristö- ja ilmastoyhteistyötä koskeva selvitys Norjan edellisen ympäristö- ja ilmastoministeri Tine Sundtoftin johdolla. Hän on esittänyt 12 suositusta, joita meidän on analysoitava tarkemmin uutta ohjelmaa toteutettaessa.

Ilmastomuutos on yksi ihmiskunnan suurimmista haasteista. Pohjoismaat ovat jo pitkään osoittaneet, että on mahdollista yhdistää vahva ilmastopoliittikka ja samalla säilyttää hyvinvointi ja kilpailukyky. Tämän viestin levittämistä jatketaan. Nykytilanteessa kaikilla Pohjoismailla on ilmastolakeja ja monilla on ilmastopoliittisia toimintakehyksiä, joilla on pitkän aikavälin tavoitteita. Tämän takia tulevina vuosina tarvitaan lisää kokemustenvaihtoa. Haluamme myös yhdessä edistää Pariisin ilmastopöytäkirjan kunnianhimoista täytäntöönpanoa ja jatkossakin osoittaa johtajuutta. Ruotsin puheenjohtajuuden aikana vuonna 2018 toteutettiin korkean tason kokous yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Yritykset suhtautuvat myönteisesti korkeisiin tavoitteisiin ja pitkän aikavälin yhteisiin säännöksiin muutoksen edistämiseksi. Yritykset peräänkuuluttavat jatkuvaa ja

laajempaa pohjoismaista johtajuutta niin kansallisesti ja EU-tasolla kuin kansainvälisestikin. Jos Pohjoismaat eivät ole edelläkävijöitä ja näytä, että tämä on mahdollista – kuka sitten näyttäisi?

Maidemme taloudet perustuvat edelleen aivan liian suuressa määrin raaka-aineiden nopealle kuluttamiselle. Agenda 2030 -ohjelman kestävä kehityksen tavoite 12 kulutus- ja tuotantotapojen kestävydestä on haaste. Siksi kiertotalous on priorisoitu teema tässä yhteistyöohjelmassa. Vahvistamme myös toimia, jotka ehkäisevät muovin ja mikromuovin päättymistä meriin ja rannikkoalueille ja jotka vähentävät muovin kielteisiä ympäristövaikutuksia. Pohjoismainen yhteistyö edistää jatkossakin kansalaisten siirtymistä myrkyttömään ympäristöön, ja Joutsen-ympäristömerkin on oltava vahva pohjoismainen tavaramerkki.

Maamme kaupungistuvat nopeasti ja kestävästä kaupunkikehityksestä tulee yhä tärkeämpää. Siksi tiivistämme pohjoismaista ympäristöyhteistyötä, joka koskee kestäviä kaupunkeja.

Ekosysteemeihin kohdistuu kovaa painetta maalla ja merellä niin Pohjoismaissa kuin muuallakin maailmassa. Biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen on pysäytettävä ja käännettävä. Pohjoismainen yhteistyö edistää aktiivisesti köyhtymisen pysäyttämistä, muun muassa biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen puitteissa tehtävän työn avulla. YK:n valtamerikonferenssi keskittyy meriympäristöön, ja pohjoismaisella yhteistyöllä onkin tärkeä rooli vahvistaessaan merien ekosysteemiin perustuvaa hallintaa. Yhteistyössä nostetaan selkeämmin esiin muuttuvan ilmaston vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen ja meriin.

Uuden yhteistyöohjelman avulla haluamme jatkossakin vahvistaa pohjoismaista yhteistyötä ja Pohjoismaiden ääntä maailmalla.

Karolina Skog
Ruotsin ympäristöministeri

1. Pohjoismaisen ympäristö- ja ilmastoyhteistyön painopisteet

Pohjoismaat

- tekevät yhteistyötä ympäristö- ja ilmastopolitiikan alalla edistääkseen kestävästä kehitystä Pohjoismaissa, EU:ssa ja ETA-alueella sekä maailmanlaajuisesti
- tekevät yhteistyötä kansainvälisissä neuvotteluissa ja edistävät aktiivisesti kansainvälisten ympäristö- ja ilmastopoliittisten kunnianhimoista täytäntöönpanoa; kiinnittävät erityishuomiota Pariisin ilmastopoliittisten kunnianhimoiseen täytäntöönpanoon
- edistävät Agenda 2030 -ohjelman globaalien kestävyystavoitteiden toteuttamista
- työskentelevät EU:n ympäristö- ja ilmastopoliittisten säännösten vahvistamiseksi
- toimivat biologisen monimuotoisuuden häviämisen pysäyttämiseksi ja edistävät kestävä hallintaa, joka turvaa pohjoismaiset luontoarvot
- edistävät kiertotaloutta ja vaikuttavat siihen, että kuluttaminen ja tuotanto tapahtuvat luonnon rajojen puitteissa
- työskentelevät kemiallisten aineiden ja tuotteiden kemikaalien ihmisille ja ympäristölle aiheuttamien riskien minimoimiseksi
- työskentelevät pysäyttämään muovien ja mikromuovien kulkeutumisen meriin
- toimivat sen hyväksi, että Pohjola olisi jatkossakin uusien innovatiivisten ja ympäristöä parantavien ratkaisujen edelläkävijäalue
- työskentelevät muiden sektorien ja aihealueiden kanssa synergioiden hyödyntämiseksi ja vahvistamiseksi.

1.1 Pohjoismainen hyöty ja lisäarvo

Pohjoismaat ovat jo pitkään tehneet ympäristö- ja ilmastopoliittista yhteistyötä ja monet pitävätkin Pohjoismaita esikuvana tällä alalla. Pohjoismainen yhteistyö kehittyy edelleen ja keskittyy tukemaan yhteiskuntiemme vihreään talouteen siirtymistä. Panostusten on oltava strategisia ja kohdistua asioihin, jotka tuovat pohjoismaista lisäarvoa. Pohjoismainen hyöty tarkoittaa, että usein maat saavuttavat parempia tuloksia yhteistyössä kuin kukin erikseen. Pohjoismaisessa yhteistyössä matka ehdotuksesta toimintaan on lyhyt. Voi olla kyse yhteistyöstä kansainvälisessä työssä tai siitä, että tartutaan yhdessä nimenomaan Pohjoismaita koskeviin haasteisiin, esimerkiksi ilmastonmuutoksen vaikutuksiin Pohjoismaissa tai pohjoismaisten luontoarvojen ja yhteiskunnillemme merkittäviä ekosysteemipalveluita tarjoavien ekosysteemien turvaamiseen. Yhteistyö tukee ja

täydentää kansallisen, EU:n ja maailmanlaajuisen politiikan kehittämistä. Työn on oltava olla pitkällä aikavälillä tulevaisuuslähtöistä ja samalla huomioitava, mitä pohjoismaisen yhteistyön puitteissa on toteutettu aiemmin. Lasten ja nuorten näkökulma ja tasa-arvo ovat tärkeitä pohjoismaisessa ympäristö- ja ilmastoyhteistyössä. Pohjoismaat toteuttavat jatkossakin innovatiivisia, kauaskantoisia ja käytännöllisesti toteuttamiskelpoisia ratkaisuja, jotka minimoivat kielteisiä ympäristö- ja ilmastovaikutuksia. Yhteispohjoismaiset toimet kestävien ratkaisujen edistämiseksi voivat vahvistaa Pohjoismaiden profilointia ja asemointia.

Pohjoismainen Joutsen-ympäristömerkki edistää jatkossakin kestäväää kulutusta ja tuotantoa. On tärkeää, että ympäristövaikutuksia tarkastellaan elinkaarinäkökulmasta ja koko arvoketjussa. Pohjoismainen yhteistyön nostaa esiin yleisiä ja monialaisia aiheita useilla aihealueilla ja eri sektorien välillä. Sektorienvälisen alueen tarkastelu yhtenä kokonaisuutena antaa paremman kokonaiskuvan. Tämä koskee erityisesti energia- ja liikennealaa, kestäväää kaupunkikehitystä sekä maa- ja metsätaloutta. Edellisen ohjelmakauden aikana käynnistettiin erityisiä muovia ja tekstiilejä koskevia yhteistyömuotoja. Tämän yhteistyöohjelman aikana tulisi harkita samankaltaisia panostuksia poliittisesti tärkeillä alueilla.

Pohjoismaisessa yhteistyössä käsitellään kaikkia Pohjoismaiden luontotyyppejä ja yhteiskuntia. On muun muassa tärkeää tehdä yhteistyötä luonnonvarojen hallinnoinnin ja kokemustenvaihdon alalla, erityisesti pohjoismaisten pienyhdyksuntien osalta.

1.2 Aktiivinen kansainvälinen työ ja kumppanuus

Globaali työ kestävään kehityksen turvaamiseksi on toteutusvaiheessa. Agenda 2030 -ohjelma ja sen tavoitteet tarjoavat mahdollisuuksia tehdä yhdessä työtä kestävään kehityksen hyväksi, ja Pohjoismaiden on jatkossakin tehtävä aktiivisesti töitä tämän parissa. Ympäristöllä ja ilmastolla on suuri merkitys tavoitteille. Valtionrajat ylittävän yhteistyön merkitys on yhä selvempää ja ratkaisevampaa. Maailmanlaajuiset tavoitteet, jotka koskevat kestäväää kulutusta ja tuotantoa (tavoite 12), ilmastoa (tavoite 13), meriä (tavoite 14) ja luonnon monimuotoisuutta (tavoite 15) ovat Pohjoismaiden näkökulmasta erityisiä haasteita.

Pohjoismaat edistävät jatkossakin yhdessä kansainvälisiä neuvotteluja muun muassa syventämällä tietopohjaa ja nostamalla esiin uusia kysymyksiä. Ilman, kemikaalien ja jätteiden sekä ilmaston ja meren aloilla yhteispohjoismainen toiminta on johtanut kansainvälisiin sopimuksiin, jotka ovat vaikuttaneet myönteisesti ympäristöön – sekä maailmanlaajuisesti että Pohjoismaissa. Kauden aikana priorisoidaan kunnianhimoista toteuttamista ja kattavien kansainvälisten sopimusten kehittämistä. Erityisen tärkeitä foorumeja, joissa Pohjoismaat yhdessä voivat saavuttaa tuloksia, ovat YK, EU ja OECD. Lisäksi Pohjoismaat vaikuttavat siihen, että myös muissa maissa luodaan edellytyksiä ilmastotavoitteiden toteuttamiselle, esimerkiksi kokemustenvaihdon ja tietämyksen siirron avulla.

Arktisen alueen nopeat ympäristö- ja ilmastonmuutokset ovat maailmanlaajuinen herätyskello. Pohjoismaisen yhteistyön tarkoituksena on tuottaa hyvin perusteltua uutta tietoa erityisesti ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja arktisen alueen saastumisen seurauksista. Tätä tietoa käytetään vuorostaan hyvin perusteltujen poliittisten päätösten tueksi. On myös tärkeää tukea Barentsin alueen ympäristöalan yhteistyötä. Lisäksi on tärkeää hyödyntää pohjoisen alueen eri poliittisten elinten välisiä synergioita.

Pohjoismaat ovat useiden vuosien aikana saaneet laajaa kokemusta aktiivisesta kansainvälisestä ympäristötyöstä. Olennaista on dialogi ja yhteistyö muiden maiden kanssa, jotta ymmärrys muiden tilanteita kohtaan lisääntyisi ja asiakysymyksistä saataisiin lisää tietoa.

1.3 Vahvempi ympäristö- ja ilmastopolitiikka EU:ssa/ETA-alueella

Pohjoismaiden toiminta EU:ssa ja ETA-alueella on tehnyt lainsäädännöstä kunnianhimoisempaa, esimerkiksi kemikaalialalla. Pohjoismaat jatkavat yhteistyötä vahvistaakseen EU:n ympäristö- ja ilmastopolitiikkaa.

Pohjoismainen yhteistyö, joka koskee EU-sääntöjen ja -ohjelmien toteuttamista, sopeuttaa nämä paremmin pohjoismaisiin olosuhteisiin ja edistää usein voimavarojen tehokkaampaa käyttöä sekä parantaa ennakointia.

Pohjoismaat edistävät EU:n seitsemännen ympäristötoimintaohjelman toteuttamista ja toimivat aktiivisesti, jotta kahdeksanteen ohjelmaan sisältyisi vahvempi ilmastopolitiikka EU:ssa.

1.4 Lisää tietoa ja osaamista

Pohjoismaat työskentelevät myös yhdessä kartuttaakseen ja jakaakseen tietoa aloilla, joissa on kyse uusien ongelmien tunnistamisesta tai siitä, että pitää löytää hyviä menetelmiä yhteisten ympäristötavoitteiden toteuttamiseksi sekä tietoon perustuvan hallinnan tukemiseksi. Tieto ja osaaminen ovat edellytys sille, että yksilöt, organisaatiot ja yritykset voivat osallistua yhteiskunnan muutokseen.

Pohjoismainen yhteistyö helpottaa myös osaltaan yritysten, kuntien, organisaatioiden ja yksilöiden tärkeitä arjen valintoja, joilla on iso merkitys ilmastolle ja ympäristölle. Lisäksi tarvitaan elinkeinoelämän, akateemisen maailman ja kansalaisyhteiskunnan osallistumista paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla, jotta mahdollistetaan pohjoismaisten yhteiskuntien siirtyminen vihreään talouteen.

Ympäristö- ja ilmastoala kehittyy jatkuvasti ja esiin nousee uusia kysymyksiä, ongelmia ja ratkaisuja. Uuden tiedon ja uusien innovaatioiden kehittäminen on tulevaisuuden kannalta ratkaisevaa. Tämä koskee teknologiaa ja luonnontieteitä, mutta myös yhteiskuntatieteitä ja humanistisia tieteitä sekä monialaisia kysymyksiä. Lisää tietoa tarvitaan siitä, miten ympäristöä parantavat toimet vaikuttavat eri yksilöihin ja ryhmiin. Lapset ovat erityisen herkkiä, ja lapsiin kohdistuvien vaikutusten vähentäminen on nostettava keskiöön.

Digitalisoinnista tarvitaan lisää tietoa mahdollisuuksien ja riskien selvittämiseksi. Digitalisointi voi luoda uusia mahdollisuuksia luonnonvarojen käytön tehostamiseksi ja edistää kestävästä kulutuksesta. Samalla digitalisointi ja jakamistalous voivat johtaa uusiin kulutus-, kauppa- ja matkustustapoihin, joilla voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia ilmastoon ja ympäristöön. Julkisia toimenpiteitä muokataan niin, että digitalisoinnin mahdollisuuksia hyödynnetään ja riskit minimoidaan.

2. Kiertotalous

Tavoitteet:

- Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut merkittävästi suljettujen kiertojen käyttöön ja siihen, että ne olisivat myrkyttömiä ja resurssitehokkaita.
- Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut ehtyvien luonnonvarojen käyttöön, pienentänyt jätemääriä ja lisännyt jätteiden käyttöä resurssina.
- Pohjoismaista vihreään talouteen siirtymistä ja kiertotaloutta koskevia ohjauskeinoja koskevaa yhteistyötä on vahvistettu.
- Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut siihen, että muovi kuuluu mahdollisimman laajasti kiertotalouteen, eikä kulkeudu luontoon.

Nykyinen raaka-aineiden ja energian käyttö kuormittaa maapallon rajallisia luonnonvaroja ja muodostaa uhan ihmiselle ja ympäristölle. Siksi tarvitaan kiertotaloutta, jossa jo suunnitteluvaiheessa työskennellään luonnonvarojen käytön minimoimiseksi. Yhteiskunnan kehityksen tulee suuntautua suljettujen kiertojen käyttöön, uusiutuvan energian ja uusiutuvien raaka-aineiden käyttöön sekä resurssitehokkuuteen kaikissa vaiheissa. Ekosuunnittelu on tärkeä väline. Tuotteet on valmistettava niin, että niitä voidaan käyttää uudelleen, kierrättää, jakaa ja korjata. Jätteitä ja energiaa on käytettävä tehokkaammin. Resurssitehokkaiden kiertokulkujen perusedellytys on, että erityisen vaarallisten aineiden käyttö lopetetaan.

On tärkeää analysoida tuotteiden ympäristö- ja ilmastovaikutuksia koko arvoketjussa. Meidän tulisi myös analysoida kulutuksemme aiheuttamia ilmastovaikutuksia muissa maissa.

Pohjoismaiden on vaikutettava siihen, että Agenda 2030 -ohjelman tavoitteet ja muut kestävästä kulutuksesta ja tuotantosta koskevat kansainväliset tavoitteet saavutetaan. Maiden on osaltaan vahvistettava aktiivisesti EU:n kiertotaloutta koskevia prosesseja ja edistettävä maiden välistä tiedonvaihtoa muun muassa näyttämällä hyvää esimerkkiä. Pohjoismaat ovat aktiivisia EU:n työssä, jolla vähennetään muovin kielteisiä ympäristövaikutuksia.

2.1 Kestävä kulutus ja tuotanto

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- kehitetään muotoilua pitkäikäisten, luonnonvarojen säästävien, myrkyttömiä ja kierrätettävien tuotteiden edistämiseksi
- vahvistetaan Joutsen-ympäristömerkkiä, jotta se tuottaisi yhdessä EU-ympäristömerkin kanssa myönteisiä ilmastovaikutuksia lisäämällä ympäristömerkittyjen tavaroiden ja palvelujen tarjontaa ja kysyntää

- **työskennellään tiedon lisäämiseksi ja yhteistyön laajentamiseksi yritysten kanssa ja niiden välillä koskien uusia liiketoimintamalleja ja parasta teknologiaa tavoitteena saavuttaa kiertotalous.**

Kuluttajat ja käyttäjät muodostavat vahvan voiman ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Pohjoismainen yhteistyö vaikuttaa kestäväen kulutuksen ja kestävien elämäntyylien kehittymiseen. Pohjoismainen yhteistyö voi lisätä tietämystä ympäristövaikutuksista koko elinkaaren aikana ja lisäksi parantaa ostajien ja myyjien välistä viestintää, joka koskee näitä kysymyksiä. Tärkeitä aloja, joiden parissa työskennellään, ovat muun muassa elintarvikkeet, liikenne ja asuminen. Työssä huomioidaan eri ryhmien kulutustottumukset.

Pohjoismaista Joutsen-ympäristömerkin kehittämistä jatketaan yhdessä EU-ympäristömerkin kanssa. Yhä useammat tavarat ja palvelut saavat Joutsen-sertifioinnin, nyt myös rahastonhoito. Tämän on jatkuttava. Ilmastovaikutukset on tärkeä lähtökohta Joutsen-merkin kehityksessä ja tätä on vahvistettava. Joutsen-merkki saattaa osaltaan vahvistaa kiertotaloutta, esimerkiksi kriteerien kehittämisen avulla, kehittämällä viestinnällisesti ja digitalisaation kasvun avulla.

Vihreät julkiset hankinnat ja investoinnit ovat merkittäviä ohjauskeinoja innovatiivisten ympäristöystävällisten tuotteiden, järjestelmäratkaisujen ja palveluiden edistämiseksi. Kriteerien ja standardien parantaminen on tärkeä keino saavuttaa kestävämpi tuotanto ja kulutus. Tulevaisuudessa on myös tärkeää tarkastella julkisten hankintojen seurauksia ja ympäristövaikutuksia. Pohjoismaisen yhteistyön puitteissa jatketaan työskentelyä muun muassa sopivien menetelmien ja kriteerien kehittämiseksi ja jaetaan hyviä esimerkkejä vihreistä julkisista hankinnoista. Lisäksi vahvistetaan ympäristömerkinnän roolia vihreissä julkisissa hankinnoissa.

Palveluiden osuus taloudesta kasvaa. Jotta yhä useammat toimijat voisivat hyödyntää jakamisen, korjaamisen, yhteisomistuksen ja yhteiskyytien tuomia etuja, pohjoismaisen yhteistyön on hankittava lisää tietämystä näistä ilmiöistä.

Pohjoismaiset yritykset voivat yhdistää kilpailukyvyn ympäristönäkökulmaan, kun uusista kestävästä liiketoimintamalleista ja ympäristöratkaisuista jaetaan tietoa. Best Available Technology -työ (BAT), joka kohdistuu erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, on tärkeää.

Usein pohjoismaiset yritykset ovat hyvin tehokkaita mitä tulee energiaan ja muihin tuotantopanoksiin ja ne tekevät kehitystyötä uusien kestävien tuotantomenetelmien parissa. Pohjoismainen ekosuunnittelua koskeva yhteistyö edistää alueen innovaatioita ja lisää luonnonvarojen hyödyntämistä. Eri ohjauskeinoja ja tukitoimia koskeva yhteistyö ja kokemustenvaihto kiertotalouden turvaamiseksi ovat tärkeitä, esimerkiksi miten eri yritykset tai kunnat ja yritykset tekevät yhteistyötä hyödyntääkseen toistensa resursseja uusien järjestelmäratkaisujen avulla niin kutsutussa teollisessa symbioosissa.

2.2 Resurssitehokkaat ja myrkyttömät kiertokulut

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- vahvistetaan työtä jätteiden määrän ehkäisemiseksi ja minimoimiseksi, kierrätystä ja uusiokäyttöä lisätään
- työskennellään innovatiivisten ja kilpailukykyisten ratkaisujen kehittämiseksi jätealalla Pohjoismaissa
- työskennellään strategisesti erityisen vaarallisten aineiden poistamiseksi ja vaarallisiin aineisiin liittyvien riskien vähentämiseksi.

Jätehierarkiaa on käytettävä koko yhteiskunnassa. Yleisesti jätteiden syntyä on ehkäistävä: tämä koskee sekä määrää että vaarallisia jätteitä, ja tarkoituksena on välttää haitalliset terveys- ja ympäristövaikutukset. Lähtökohtana syntyvälle jätteelle on, että se on ensisijaisesti valmisteltava uudelleenkäyttöä ja toissijaisesti materiaalin kierrätystä varten, kolmantena kierrättää toisella tapaa ja viimeisenä vaihtoehtona hävittää. Roskaantumista torjutaan.

Materiaalia on tuotettava kestävämmiin, vaaralliset aineet on poistettava kierroista ja lisäksi on mahdollistettava materiaalin kierrätys ja tehtävä se turvalliseksi. Tarvitaan lisätoimia markkinoiden luomiseksi kierrätetylle materiaalille. On esimerkiksi edistettävä uusien innovatiivisten ratkaisujen kehitystä, muun muassa kierrätystä varten. Lisäksi on tärkeää kehittää kierrätettyä materiaalia koskevia kriteerejä, jolloin tavoitteena on, että materiaali täyttää samat korkeat ja tasavertaiset vaarallisten aineiden sisältöjä koskevat vaatimukset kuin uudet materiaalit kullakin käyttöalalla.

Erityisesti globaalista näkökulmasta tarvitaan yhteistyötä koko arvoketjussa, jotta saavutetaan paras mahdollinen resurssienkäyttö ja minimoidaan menetykset. Lisäksi on vahvistettava yhteistyötä, jolla torjutaan laitonta jätteiden käsittelyä ja rajat ylittävää jätteiden kuljetusta.

Muovin, muun muassa mikromuovin, kielteisten vaikutusten vähentämiseksi pohjoismaista muovia koskevaa yhteistyötä jatketaan.

2.3 Kestävät kaupungit

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- vahvistetaan kestävästä kaupunkikehityksen pohjoismaisia ratkaisuja koskevaa kokemustenvaihtoa ja yhteistyötä
- edistetään pohjoismaisten kaupunkien kehittymistä sosiaalisesti, ympäristönäkökulmasta ja taloudellisesti, jotta ne voivat osallistua YK:n uuden kaupunkikehitysohjelman (New Urban Agenda) ja EU:n kaupungeja koskevan toimintaohjelman toteuttamiseen.

Kestävä kaupunkikehitys perustuu kaupunkia koskevaan kokonaisnäkökulmaan. Siihen kuuluu toimia ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja infrastruktuurin ja rakennusten suunnittelemiseksi ja rakentamiseksi, mikä taas osaltaan lisää kestävyyttä ja hyviä elinympäristöjä. Kestävät liikenneratkaisut ja ilmastoölykäs liikkuminen ovat tärkeä osa kaupunkikehitystä. Henkilöliikenteen siirtyminen henkilöautoista muihin kulkuvälineisiin, kuten kävelyyn, pyöräilyyn ja joukkoliikenteeseen sekä uusiutuviin polttoaineisiin ja sähköön, voi vähentää matkustamisen ympäristö- ja ilmastovaikutuksia ja samalla parantaa ilmanlaatua ja vähentää melua. Yhteistyössä on huomioitava eri ryhmien matkustustottumukset. Vihreyden lisääntyminen kaupungeissa puistojen, lähellä olevien ulkoilualueiden ja muutoskykyisten ekosysteemien myötä voi lisätä ilmastomuutokseen sopeutumisen edellytyksiä ja parantaa elämänlaatua. Hyvien ääniympäristöjen saatavuuteen on kiinnitettävä enemmän huomiota. Pohjoismaiden yhteiskuntarakenteilla ja urbaaneilla haasteilla on paljon yhtäläisyyksiä. Maat voivat oppia toisiltaan löytääkseen parhaat, innovatiiviset ratkaisut ja ohjausmenetelmät ratkaistakseen kaupunkien ilmasto- ja ympäristöongelmia. Pohjoismainen kestäviä kaupunkeja koskeva yhteistyö voi edistää ilmastohaasteiden ratkaisemista sekä Agenda 2030 -ohjelman, YK:n uuden kaupunkikehitysohjelman (New Urban Agenda) ja EU:n kaupunkia koskevan toimintaohjelman toteuttamista.

2.4 Vihreään talouteen siirtyminen Pohjoismaissa

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **kehitetään yhdessä ja kansainvälisesti menetelmiä, jotka koskevat kuluttamisen vaikutuksia ympäristöön ja ilmastoon**
- **kehitetään pohjoismaista yhteistyötä ja kokemustenvaihtoa, joka koskee ohjauskeinoja ja toimia vihreään talouteen siirtymisen edistämiseksi**
- **tuetaan ja käydään vuoropuhelua, joka koskee vihreään talouteen siirtymistä edistäviä rahoitusratkaisuja.**

Pohjoismaat osoittavat, että on mahdollista rajoittaa päästöjä ja silti varmistaa hyvä talouskasvu. Samalla kulutus on suuressa määrin lisääntynyt muissa maissa haitallisia ympäristövaikutuksia aiheuttavien tuotteiden maahantuonnin takia. Myös kansainväliset kuljetukset, joissa käytetään fossiilisia polttoaineita, vaikuttavat haitallisesti ympäristöön ja ilmastoon. Pohjoismaiden on jatkettava yhteistyötä OECD:n ja EU:n kanssa, jotta löydetään uusia tapoja mitata yhteisvaikutusta ja päästään irti vanhojen hyvinvointimittareiden yksipuolisesta käyttämisestä. On tärkeää osallistua EU:n työhön, joka koskee ympäristöjalanjäljen kehittämistä (PEF/OEF).

Rahoitusvirtoja suunnataan ympäristö- ja ilmastoystävällisiin investointeihin sekä vihreään talouteen siirtymisen mahdollistamiseksi että perinteisesti rahoitusnäkökulmasta riskialttiina pidettyjen innovatiivisten ratkaisujen rahoittamiseksi. Tämä vaatii finanssisektorilta uudenlaista ajattelua ja mahdollisesti myös uusia tai muuttuneita julkisia panostuksia. Pohjoismaista yhteistyötä kehitetään ongelmien, ratkaisujen ja mahdollisten tukitoimien

ratkaisemiseksi. Kolmannen osapuolen menettelyt kestävyuden varmistamiseksi, vihreiden joukkovelkakirjojen markkinat, vihreä säästäminen ja innovaatiohankinnat voivat olla mahdollisia toimia. Pohjoismaisilla rahoituslaitoksilla NEFCOlla, NIBillä ja NDF:llä voi jatkossa olla tärkeä rooli vihreään talouteen siirtymisessä. Tämä selvitetään yhdessä asianomaisten sektorien kanssa.

Pohjoismailla on pitkäkestoisia ja menestyksekkäitä kokemuksia taloudellisten ohjauskeinojen ja muiden markkinalähtöisten ohjauskeinojen käytöstä sekä näitä kysymyksiä koskevasta yhteistyöstä. On tärkeää jatkaa ohjauskeinoja koskevaa yhteistyötä, jotta saavutetaan kestävä kasvu mukaan lukien sertifiointi, koulutus, nudge-ajattelu sekä muun tyyppinen viestintä. Ympäristönäkökulman valtavirtaistamista sekä julkisessa toiminnassa että elinkeinoelämässä on kehitettävä kielteisten ympäristö- ja ilmastovaikutusten ehkäisemiseksi.

3. Ilmasto ja ilma

Tavoitteet:

- Pohjoismaat ovat osallistuneet Pariisin ilmastosopimuksen kunnianhimoiseen toteuttamiseen saavuttaakseen sen tavoitteet maapallon keskilämpötilan nousun pitämisestä alle kahdessa asteessa, ja mieluiten alle 1,5 asteessa.
- Pohjoismaat ovat jatkossakin edelläkävijöitä siinä muutoksessa, joka on tarpeellinen Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteiden toteuttamiseksi kunnianhimoisin toimenpitein.
- Pohjoismainen yhteistyö on ollut aloitteellista ilmastosopimuksen osalta, EU:ssa ja ETA-alueella sekä kansallisesti ympäristölle ja terveydelle haitallisten ilmansaasteiden vähentämiseksi koko UNECE-alueella.
- Pohjoismaat ovat olleet aktiivisia hyödyntääkseen paremmin synergioita lisäämällä valtavirtaistamistyötä ympäristö- ja ilmastoalalla.

Ilmastonmuutos on yksi ihmiskunnan suurimmista haasteista. Maailman kasvihuonekaasupäästöjä täytyy vähentää nopeasti. Kasvihuonekaasut kertyvät ilmakehään pitkän ajan kuluessa, mikä tarkoittaa, että maailman nettopäästöt täytyy saada laskemaan nollaan. Lisäksi pitkällä aikavälillä edellytetään negatiivisia päästöjä, jos halutaan saavuttaa Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteet. Samalla yhteiskuntien on sopeuduttava muuttuvaan ilmastoon vähentääkseen haavoittuvuuttaan. Ilmansaastepäästöjä on vähennettävä myös ilmasto- ja terveyssyistä.

Ilmasto ja ilmaa koskevat toimet kulkevat usein käsi kädessä.

Ilmansaastepäästöillä ja ilmastonmuutoksella on usein samat syyt ja niihin on usein samat ratkaisut, jotka usein liittyvät fossiilisten polttoaineiden polttoon. On tärkeää jatkaa näiden välisen yhteyden selvittämistä ja laatia yhteisiä toimenpideohjelmiä. Ilmansaasteisiin ja terveyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota, ja tässä tärkeää on vähentää hiukkasia, nokea ja tyyppiyhdisteitä. Lisäksi Pohjoismaiden on edistettävä uusien polttoaineiden ja liikenneratkaisujen kehitystä sekä siirtymistä tehokkaampaan ja pienipäästöisempään ajoneuvojen käyttöön.

Tarvitaan määrätietoisia toimia ja kilpailukykyisiä ratkaisuja kuten innovatiivisen ja kestävä tekniikan jatkokehittelyä. Pohjoismailla on erityisen hyvät edellytykset, joita ylläpidetään ja vahvistetaan: yhteiset sähkömarkkinat, vesivoima, joka muodostaa ison osuuden energiahuollosta sekä tuulivoima-, aurinkovoima-, bioenergia- ja geotermiikkatekniikkaa. Sähköautomarkkinat kehittyvät nopeasti ja uutta tekniikkaa kehittävien yritysten määrä kasvaa jatkuvasti Pohjoismaissa. Pitkät välimatkat ja kylmä ilmasto tuovat erityisiä haasteita. Mailla on yhteinen tarve kehittää biomassan käyttöä energian ja materiaalin lähteenä samalla kun säilytetään biologinen monimuotoisuus ja hiilinielut. Lisätietoa tarvitaan toimista, joilla vähennetään päästöjä organogeenisistä maalajeista ja lisätään hiilen sitoutumista maaperään. Yhä

useammat Pohjoismaiden kansalaiset asuvat kaupungeissa, ja kestävä kaupunkikehitys on välttämätön paremman ilmanlaadun saavuttamiseksi ja ilmastohaasteen ratkaisemiseksi. Kasvihuonekaasujen vähentämiseksi on kehitettävä uusia materiaaleja ja tehostettava rakennetun ympäristön resurssien käyttöä. Pohjoismaissa on monia energiaintensiivisiä teollisuudenaloja, joilla on paljon innovaatiovoimaa ja erityisiä haasteita. Ilmastohyötyjä voidaan saavuttaa kiertotalouden avulla. Pohjoismaat voivat toimia kansainvälisesti yhteistyön esimerkkinä. Tämä voi muun muassa tarjota kilpailuetuja ja osoittaa, että muutos voi olla sekä nopeampi että halvempi kuin aiemmin on ajateltu.

Pohjoismaat jatkavat yhteistyötä kansainvälisissä ilmastoa (erityisesti UNFCCC) ja ilmaa (erityisesti CLRTAP) koskevissa neuvotteluissa sekä työskentelevät niiden yhteisten toimien parissa, jotka vaikuttavat neuvottelutyön edistymiseen.

Pohjoismaat tukevat ilmastontutkimusta ja tosiasioihin perustuvaa politiikkaa parhaan saatavilla olevan tutkimustiedon pohjalta. Siten Pohjoismaat tukevat jatkossakin YK:n ilmastopaneelia (IPCC) sekä taloudellisesti että tutkimuspanostusten avulla. Maiden on yhdessä priorisoitava viestintäasioita IPCC:n keskeisten päätelmien levittämiseksi sekä Pohjoismaissa että muualla maailmassa. Pohjoismaiden on myös panostettava aktiivisesti ilmastomuutosta koskevaan tutkimukseen sekä siihen, miten muutoksia rajoitetaan ja miten parhaiten luodaan ilmastokestäviä yhteiskuntia.

3.1 Pariisin ilmastosopimus¹ ja maailmanlaajuinen ilmastotyö

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **työskennellään Pariisin ilmastosopimuksen kunnianhimoiseksi toteuttamiseksi mitä tulee päästörajoituksiin, ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja rahoitukseen**
- **työskennellään, jotta yhteisten ilmastositoumuksien tavoitetasoa nostettaisiin ajan mittaan niin, että se on linjassa Pariisin ilmastosopimuksen tavoitemekanismin kanssa**
- **vaikutetaan siihen, että Pariisin ilmastosopimusta varten laaditaan vakaa sääntelykehys, joka toteutetaan ja jota kehitetään edelleen avoimuussääntöjä (MRV) ja vuoden 2023 globaalia tilannekatsausta varten**
- **osoitetaan jatkossakin johtajuutta ja tehdään yhteistyötä ilmastomuutokseen sopeutumisessa niin Pohjoismaissa, EU:ssa kuin maailmanlaajuisestikin.**

Pariisin ilmastosopimus luo edellytyksiä maailmanlaajuiselle työlle, jonka tarkoituksena on asteittain vähentää globaaleja ilmastopäästöjä. Pohjoismailla on eteenpäin vievä rooli työssä Pariisin ilmastosopimuksen toteuttamiseksi, ja niiden on nyt edistettävä Pariisin ilmastosopimuksen osapuolten tavoitteellisuutta. Vakaa

¹ Tanska on tehnyt Pariisin ilmastosopimukseen alueellisen varauman, joka koskee Grönlantia

sääntelykehys on välttämätön järjestelmän uskottavuudelle ja Pohjoismaiden on edistettävä vakaiden avoimuussäntöjen aikaansaamista, toteuttamista ja kehittämistä. Pariisin ilmastopimuksen varhainen voimaantulo ohjaa osapuolia käynnistämään työtä varhaisessa vaiheessa kansallisten tavoitteiden (NDC:t) kehittämiseksi kohti suurempia päästörajoituksia, mikä on osa Pariisin ilmastopimukseen kuuluvaa tehokasta ja toimivaa tavoitemekanismia. Nykyisten NDC:iden tavoitetaso on liian matala, jotta voidaan saavuttaa asetetut lämpötilatavoitteet. Vuoden 2023 maailmanlaajuinen tilannekatsaus on keskeinen maailmanlaajuisten päästöjen asteittaiseksi vähentämiseksi tieteellisten tutkimusten edellytysten mukaisesti. Pohjoismaiden on edistettävä maailmanlaajuisen tavoitetaso nostoa. EU:n, kuten myös muiden osapuolten, on tarkistettava NDC:itä IPCC:n julkistaman 1,5 asteen päästövähennystavoitetta koskevan erityisraportin ja Talanoa-dialogin tulosten pohjalta. Dialogin tarkoituksena on arvioida osapuolten yhteisiä ponnisteluja suhteessa sopimuksen pitkän aikavälin päästövähennystavoitteisiin. Pohjoismaat työskentelevät jatkossakin käynnistääkseen vuoropuhelua ja luodakseen ymmärrystä eri maaryhmien välille ilmastoneuvotteluissa.

Kansainvälinen yhteistyö on avain Pariisin ilmastopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Pariisin ilmastopimuksen 6 artikla esittelee uusia kansainvälisiä yhteistyömuotoja. Pohjoismaiden perinteeseen kuuluu edistää ilmastoyhteistyön kansainvälisten mekanismien kehitystä ja sen on jatkossa edistettävä muun muassa menetelmien kehittämistä yhteisten tutkimusten ja pilottitoiminnan avulla.

Pohjoismailla on oltava eteenpäin vievä rooli Montrealin pöytäkirjan toteuttamisessa, jotta voidaan vähentää fluorihilivetypäästöjä (HFC) maailmanlaajuisesti ja edistää pöytäkirjan soveltamisalan laajuutta.

Arktinen alue lämpenee kaksi kertaa nopeammin kuin muu maapallo keskimäärin ja tällä on laajat seuraukset sekä yhteiskunnille että ekosysteemeille. Pohjoismaiden on tuettava Arktisen neuvoston työtä muutoskestävyyden vahvistamiseksi sekä pohjoisten alueiden ilmastonmuutosten seurausten tarkastelemiseksi ja Pohjoismaiden on otettava aktiivinen rooli Arktisen alueen ilmastoon vaikuttavien kaasujen vähentämiseksi, mukaan lukien lyhytaikaiset ilmastotekijät (SLCP). Näiden kysymysten parissa tehtävää työtä on edistettävä myös Ilmaston ja puhtaan ilman koalitiossa (CCAC).

Kansainvälisen meri- ja lentoliikenteen siirtyminen puhtaampaan toimintaan ja uusien polttoaineiden kehittämiseen on päässyt vauhtiin, mutta sen tulisi tapahtua paljon nopeammin. Pohjoismainen työ kansainvälisissä merenkulku- ja ilmailujärjestöissä IMO:ssa ja ICAO:ssa on tärkeää, erityisesti koska Pariisin ilmastopimus ei kata näitä päästöjä samalla kun riskinä on kansainvälisen meri- ja lentoliikenteen päästöjen voimakas lisääntyminen.

3.2 Rahoitus

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **vaikutetaan rahoitusvirtojen uudelleenohjaukseen niin, että ne edistävät vähäpäästöistä ilmastokestävää kehitystä**
- **edistetään menestyksekkästä, pohjoismaisen ilmastorahoituksen tukemien toimenpiteiden toteuttamista.**

Kehittyneiden maiden yhteisenä tavoitteena on mobilisoida vuosittain 100 miljardia Yhdysvaltain dollaria vuoteen 2020 mennessä sekä tämän sitoumuksen pidentäminen vuoteen 2025. Osapuolten vuoden 2025 kokoukseen sovitaan uusi määrällinen tavoite, jossa 100 miljardia on pohjasumma. Tarvitaan julkisten ja yksityisten toimijoiden välistä yhteistyötä yksityisen ilmastorahoituksen mobilisoimiseksi ja rahoitusvirtojen ohjaamiseksi uusiutuviin ja fossiilittomiin ratkaisuihin. Pohjoismaat ovat ja niiden on jatkossakin oltava tärkeitä kansainvälisen ilmastorahoituksen rahoittajia. Tämä tapahtuu kahdenvälisesti ja tukemalla monenvälisiä ympäristö- ja ilmastorahastoja sekä tuomalla esiin innovatiivisia ratkaisuja.

3.3 Toimintakehyksiä ja ohjauskeinoja päästöjen vähentämiseksi

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **vaihdetaan kokemuksia käytännöistä ja ilmastopoliittisista toimintakehyksistä sekä levitetään hyviä käytäntöjä muihin maihin**
- **työskennellään EU:n päästökaupan kehittämiseksi ja tehostamiseksi samalla kun vahvistetaan päästökaupan ulkopuolisen sektorin edellytyksiä vähentää päästöjä**
- **työskennellään sen tunnistamiseksi, miten pohjoismaisten ohjauskeinojen yhdistelmästä tulisi entistä tehokkaampi ja vähennetään kasvihuonekaasuvuodon riskejä ja kilpailun vääristymistä.**

Pohjoismaiden on tehtävä yhteistyötä luodakseen käytäntöjä yhteiskunnan muuttamiseksi, jotta kasvihuonekaasupäästöt vähenisivät Pohjoismaissa ja maailmanlaajuisesti. Kehityspolkuja, hyviä esimerkkejä ja mahdollisia muutoksia on analysoitava, jotta saavutetaan matalien päästöjen tavoite ja lisätään kasvihuonekaasujen poistumia Pariisin ilmastopoliittisen pitkäaikavälin tavoitteiden mukaisesti.

Useilla Pohjoismailla on nyt ilmastopoliittisia toimintakehyksiä, joilla on pitkän aikavälin tavoitteet. Kaikilla mailla on ilmastolakeja, ja niiden täytäntöönpano on käynnissä. Pohjoismaisella tasolla käynnistetään kokemustenvaihtoa, jonka tarkoituksena on oppia muilta mailta.

Voimakkaat päästövähennykset ovat tarpeen sekä Pohjoismaissa että maailmanlaajuisesti vuosisadan puoliväliin ja sen jälkeen. Jatkossa yhteistyön on

perustuttava tehokkaille tavoitteille ja ilmastopoliittisten ohjauskeinojen yhdistelmille. On keskeistä, että päästöille pannaan hintalappu. Tämän takia EU:n ja ETA-alueen päästökauppajärjestelmää on jatkossakin kehitettävä hintaviestin vahvistamiseksi ja järjestelmän tehostamiseksi. Myös muilla aloilla, kuten esimerkiksi liikennealalla, tarvitaan kunnianhimoisia tavoitteita eurooppalaisella tasolla, jotta muutosta saadaan edistettyä sekä varmistetaan ilmastotavoitteiden toteutuminen.

Kustannustehokkaiden päästövähennysten saavuttamiseksi sääntelyä ja ohjauskeinoja suunnitellaan niin, ettei maiden välille muodostu tehottomuutta ja kasvihuonekaasuvuotoa. Tämän takia Pohjoismaiden on kauden aikana tarkasteltava lähemmin Pohjoismaiden ohjauskeinojen yhdistelmää. Esiin nostetaan hyviä kustannustehokkaita esimerkkejä ohjauskeinoista ja niitä levitetään Pohjoismaiden ulkopuolelle niin, että samalla inspiroidaan ja tuetaan muiden maiden ilmastotyötä.

3.4 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **tehdään yhteistyötä ilmastomuutokseen sopeutumista koskevan kokemustenvaihdon parissa ja ilmastomuutoksen sopeutumista edistävien toimien kehittämiseksi.**

Ilmastonmuutos tuo mukanaan lämpötilan muutoksia, mikä vaikuttaa merenpintaan, jään sulamiseen, meren happipitoisuuteen ja sademäärään sekä lisää säiden ääri-ilmiöitä. Tällä puolestaan on seurauksia monelle yhteiskunnan alalle ja ekosysteemeille. Sademäärän lisääntyminen lisää tulvariskejä ja heikentynyt maaperän vakaus voi myös johtaa sortumiin, maanvyöryihin ja eroosioon. Muita muuttuneen ilmaston seurauksia ovat ilman kosteuden muutos, lumen määrän muutokset, lämpöaallot, lisääntyneet paloriskit, veden laadun huonontuminen sekä eri lajeja ja luonnon monimuotoisuutta koskevat riskit. Arktisen alueen muutokset tuovat mukanaan erityisiä haasteita.

Pohjoismailla on monia yhteisiä haasteita, jotka koskevat ilmaston muuttumista, ja maat voivat tehdä yhteistyötä rakentaakseen selviytymiskykyisiä ja kestäviä yhteiskuntia sekä hallinnoidakseen maata ja vesistöjä ilmastomuutos huomioiden. Kaupunkien ilmastosopeuttamisen tarve kasvaa ja tarvitaan lisäanalyysseja siitä, miten ne vaikuttavat ympäröivään alueeseen. Tämän takia pohjoismaista yhteistyötä lisätään tiedon ja kokemusten jakamiseksi sekä ilmastomuutokseen sopeutumista edistävien toimenpiteiden kehittämiseksi. Lisäksi tarkoituksena on saada oivalluksia siitä, miten ratkaisuja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi ja kasvihuonekaasujen vähentämiseksi valtavirtaistetaan.

3.5 Ilmansaasteet

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **toimitaan liikkeelle panevana voimana kaukokulkeutumissopimuksen (CLRTAP) toimeenpanossa Pohjoismaiden, Euroopan ja arktisen alueen ilmansaasteiden vähentämiseksi sekä edistetään pöytäkirjan laajuutta ja tulevia tarkistuksia koskevia kunnianhimoisia tavoitteita**
- **työskennellään edelleen aktiivisesti EU:ssa ja ETA-alueella ympäristölle ja terveydelle haitallisten ilmansaasteiden vähentämiseksi**
- **tehdään yhteistyötä ja vaihdetaan kokemuksia työstä, jossa laaditaan kansallisia ilmansuojeluohjelmia EU:n uuden kattodirektiivin puitteissa**
- **lisätään tietoa ilmansaasteiden vaikutuksista sekä ilman ja ilmaston välisestä yhteydestä ja yhtenäistetään toimintastrategioita.**

Ilmansaasteet ovat vähentyneet voimakkaasti Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa 30 viime vuoden aikana. Happamoituminen on pysähtynyt, ekosysteemit palautuvat ja kalat alkavat palata järviin, joista ne olivat jo melkein hävinneet. Tästä huolimatta ja vaikka Pohjoismailla on suhteellisen hyvä ilmanlaatu muihin maihin verrattuna, ilmansaasteille altistuminen aiheuttaa edelleen huomattavia haittoja ihmisten terveydelle ja ekosysteemeille. Reaktiivisen typen hajoaminen ei lisäännä samaan tahtiin kuin sen ihmisen toiminnasta johtuva lisääntyminen. Tämän takia tyyppiyhdisteet kertyvät ekosysteemeihin, mikä vaikuttaa ilmastoon, happamoitumiseen, rehevöitymiseen ja luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen. Nämä kysymykset on otettava huomioon nykyistä suuremmassa määrin.

Ilmansaasteet aiheuttavat vakavia terveysongelmia kuten sydän- ja verisuonitauteja, hengitystiesairauksia ja syöpää. Lapset ovat erityisen herkkiä ilmansaasteille ja vaikutus on erityisen suuri varhaislapsuudessa. Hengityselinten terveyden lisäksi ilmansaasteet saattavat vaikuttaa myös lasten kognitiiviseen kehitykseen. Paikallisesti ilmanlaatua huonontavia lähteitä ovat erityisesti tieliikenne ja pienimuotoinen puun polttaminen. Ongelmat ovat suurimpia kaupungeissa. Sekä ilmanlaatu että melu ovat tärkeitä tekijöitä kestäväälle kaupunkikehitykselle. Pohjoismaiden tekevät jatkossakin yhteistyötä vaihtaakseen kokemuksia hyvistä menetelmistä sekä oppiakseen toisiltaan, tutkiakseen uusia ohjauskeinoja ja nostaakseen EU:n säännösten tavoitetasoa.

Euroopasta ja muilta mantereilta tulevat ilmansaasteet vaikuttavat myös Pohjoismaihin. Samalla osa Pohjoismaiden ilmansaastepäästöistä kulkeutuu muualle. Vaikka kansainvälisessä ilmansuojelutyössä on otettu suuria edistysaskeleita, tarvitaan jatkossa voimakkaita toimia ilmansaastepäästöjen pienentämiseksi, muun muassa jotta kyetään vastaamaan EU:n uuden kattodirektiivin tiukempiin päästötasoihin. Kattodirektiivin toteuttamisessa maat käynnistävät kansallisia ilmansuojeluohjelmia, jotka osoittavat, miten uudet katot saavutetaan. Tässä Pohjoismaat voivat inspiroida toisiaan toimenpiteisiin ja ohjauskeinoihin täyttääkseen sitoumuksensa. Pohjoismaat ovat jatkossakin

aktiivisia ilmastopimusta koskevassa työssä ja edistävät sitä tietopohjan avulla. Terveysvaikutuksista sekä reaktiivisen typen, ammoniakin ja orgaanisten aineiden kuten VOC-yhdisteiden vaikutuksista tarvitaan lisätietoa.

Pohjoismaiden on tehtävä myös yhteistyötä koskien toimenpiteitä ja välineitä, jotka voivat vähentää Pohjoismaiden ja arktisen alueen nykyisen ja tulevan merenkulun ilmastokaasupäästöjä, hiukkasia (mukaan lukien noki), NO_x-päästöjä ja muita ilmansaasteita. IMO:n kautta tehtävät kansainväliset ratkaisut ovat tärkeitä. Tarvitaan myös toimenpide-, vaikutus- ja kustannusanalyysyjä, erityisesti kansainvälisiä sopimuksia ja EU-direktiivejä varten sekä merkittävistä lähteistä tulevien hiukkas- ja typpioksidipäästöjen vähentämiseksi. Lisäksi tarvitaan tutkimuksia pienten (pienien ja ultrapienien) hiukkasten päästöistä, pitoisuuksista, ympäristöhaitoista ja terveysvaikutuksista.

4. Kemikaalit – ympäristö ja terveys

Tavoitteet:

- Pohjoismainen yhteistyö on vähentänyt kemiallisten aineiden ja tuotteiden kemikaalien ihmisille ja ympäristölle aiheuttamia riskejä.
- Pohjoismainen työ on vaikuttanut siihen, että kemikaaleja valmistavat ja käyttävät yritykset keskittyvät kemikaalien korvaamiseen niin, että mahdollisuuksien mukaan luovutaan erityisen vaarallisista aineista.
- Pohjoismainen työ on lisännyt tietämystä vaarallisista aineista ja menetelmien kehittämisestä vaarallisten aineiden ryhmien arvioimiseksi ja riskien hallitsemiseksi.
- Pohjoismainen työ on nostanut EU:n ja maailmanlaajuisen kemikaalityön tavoitetasoa.
- Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut vaarallisia aineita koskevan tiedon levittämiseen kuluttajille.

Tuotteiden vaaralliset aineet ovat kasvava ongelma. Arkiympäristön tuotteiden kuten esimerkiksi kodin elektroniikan, vaatteiden ja lelujen nopea liikkuvuus lisää altistumista vaarallisille aineille. Useat tutkimukset osoittavat, että hormonoimintaa häiritseviä ja syöpää aiheuttavia aineita löytyy ihmisten verestä, virtsasta ja rintamaidosta. Riskien vähentämiseksi sekä ihmisen ja luonnon suojelemiseksi vaarallisten aineiden leviämisen tulee vähetä.

Pohjoismaat ovat pitkään olleet edelläkävijöitä kemikaalikysymyksissä. Asiassa on päästy eteenpäin valvonnan ja aktiivisen ennaltaehkäisevän työn kautta, johon kuuluu merkintä ja kemikaaleihin liittyvien riskien tunnistaminen sekä vaarallisten aineiden korvaaminen. Pohjoismainen kemikaalikysymyksiä koskeva yhteistyö on ollut erityisen menestyksekkästä mitä tulee vaikuttamiseen sekä EU:n ja ETA-alueen sääntöjen kehittämiseen ja toteuttamiseen (muun muassa REACH) sekä kansainvälisen yhteistyön edistämiseen. Tavoitteena on jatkossakin myrkytön arki. Erityisesti on keskityttävä lasten, sikiöiden ja ihmisen lisääntymisen suojelemiseen.

Varovaisuusperiaate on keskeinen työssä, joka ehkäisee kemikaaleja koskevia riskejä. Tärkeä askel on, että työ suunnataan esimerkiksi yritysten oman korvaamisen kautta siihen, että kielletään erityisten vaarallisten aineiden käyttö tuotteissa ja tavaroissa EU:ssa sekä niiden tuonti EU:hun. Lisäksi jatketaan työtä, joka lisää tietämystä ja edistää tuotteissa ja tavaroissa olevia aineita koskevan tiedon saatavuutta toimitusketjuissa. Suuntana on vaarallisten aineiden käytön minimointi ja rajoittaminen. On myös tärkeää seurata ja jäljittää aineiden käyttöä sekä niiden esiintymistä ihmisessä ja ympäristössä. Kokemustenvaihto Pohjoismaissa ja työ suhteessa EU:hun suunnataan näihin kysymyksiin. Työtä, jossa selvitetään kustannuksia, mikäli toimenpiteisiin ei ryhdytä (cost of inaction) jatketaan ja vahvistetaan.

Kiertotalouden saavuttamiseksi tarvitaan myrkyttömiä kiertokulkuja. Tämän takia pohjoismaisen yhteistyön on jatkossakin vahvistettava työtä, jonka tavoitteena on välttää vaarallisten aineiden kiertoa.

Nanomaterialit ja hormonitoimintaa häiritsevät aineet huomioidaan jatkossakin muun muassa kehittämällä osaamisvaatimuksia sekä terveys- ja ympäristövaikutusten testausmenetelmien soveltamista, sekä huomioimalla muut EU-säännösten ja kansainvälisesti OECD:n asiaankuuluvat vaatimukset. Valvontatoiminnan osalta on erityisen tärkeää nostaa esiin sähköisen tavarakaupan kasvu.

Pohjoismaisessa työssä huomioidaan muussa lainsäädännössä säännellyt kemikaalikysymykset, kuten kemikaalien esiintyminen elintarvikkeissa ja juomavedessä. Tämä koskee myös muita terveys- ja ympäristöriskejä, kuten ympäristössä esiintyviin lääkeaineita, joiden osalta tehdäänkin jo pohjoismaista mikrobilääkeresistenssiä koskevaa yhteistyötä. Saattaa olla tarpeen huomioida myös kemikaalien ja lääkkeiden vaikutus luonnon monimuotoisuuteen. Pohjoismaiden on myös työskenneltävä aktiivisesti vaarallisten aineiden puhdistusta ja käsittelyä koskevan tekniikan kehittämiseksi.

4.1 Aineiden ominaisuudet ja riskit

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- parannetaan aineita sekä niiden ominaisuuksia ja riskejä koskevaa tietoutta
- hyödynnetään tätä tietoutta, jotta yritykset yhä suuremmissa määrin korvaisivat vaarallisia aineita vaarattomammilla aineilla
- työskennellään riskialttiiden, vaarallisten aineiden ryhmien sääntelyn vahvistamiseksi EU:n kemikaalisäännöstössä
- vaarallisten aineiden käyttöön liittyviä riskejä rajoitetaan ja minimoidaan
- materiaaleissa, tuotteissa ja jätteissä olevista kemikaaleista on saatavilla tietoa ja tätä tietoa käytetään ympäristö- ja terveyshaittojen ehkäisemiseksi
- tehdään tavaroiden ja tuotteiden, kierrätettyjen ja verkkokaupan kemikaalien valvontaa koskevaa yhteistyötä.

On tärkeää seuloa aineiden esiintymistä ympäristössä ja ihmisten arjessa, koska jatkuvasti tulee uusia aineita, joita käytetään tuotteissa ja tavaroissa ja joiden vaarallisuutta ei ole kunnolla selvitetty. Keskeistä on, että uudet kemikaaliuhat havaitaan varhaisessa vaiheessa ja että ehkäistään vaarallisten aineiden pääsy ympäristöön.

Aineita ja niiden ominaisuuksia ja riskejä koskevaa tietämystä on tuotettava nykyistä nopeammin ja tehokkaammin. Tämä voidaan toteuttaa muun muassa kehittämällä, käyttämällä ja varmistamalla uusia testausmenetelmiä ja vaihtoehtoisia testausmenetelmiä sekä uusia malleja ja välineitä.

Perinteisesti käsitellään yhtä ainetta kerrallaan. Harvoin huomioidaan saman aineen kokonaisaltistuminen ja eri lähteistä tulevat samankaltaiset aineet tai altistusreitit eli niin kutsuttu kumulatiivinen altistuminen. Aineiden käsittely ryhmittäin kemiallisen rakenteen, vaikutusmekanismin, ominaisuuksien tai käyttötarkoituksen perusteella voisi parantaa kemikaalityötä merkittävästi.

Mahdollisuus huomioida kumulatiivinen altistuminen ja yhteisvaikutukset kuuluu työhön, jossa kehitetään menetelmiä kemiallisten aineiden arvioinneiksi ryhmittäin. Pohjoismaat tuottavat jatkossakin tietoa päätöksenteon tueksi, jolloin on mahdollista vaikuttaa aktiivisesti siihen, että EU käsittelisi useampia aineita.

Ennaltaehkäisevän kemikaalityön perustekijä on vaarallisten aineiden korvaaminen vaarattomammilla vaihtoehtoilla. Lisäksi aineiden korvaamisen parissa tehtävä työ on innovaatiovetoista ja voi tarjota liiketoiminta- ja vientimahdollisuuksia edelläkävijäyrityksille. Pohjoismainen työ voi edistää elinkeinoelämän omaa työtä, joka koskee aineiden korvaamista. Pohjoismaisen yhteistyön on vaikutettava siihen, että erityisen vaaralliset aineet lakkautetaan mahdollisimman suuressa määrin. Erityisen tärkeitä ovat hitaasti hajoavat aineet, erityisesti korkeafluoriset aineet, bisfenolit ja muut hormonitoimintaa häiritsevät aineet sekä neurotoksiset aineet. Hitaasti hajoavat, biokertyvät ja myrkylliset aineet (PBT), allergiaa aiheuttavat aineet, syöpää aiheuttavat, mutageeniset ja lisääntymiselle vaaralliset (CMR) aineet sekä aineet, jotka vahingoittavat aivoja kehitysvaiheessa lakkautetaan niin suuressa määrin kuin mahdollista.

Ympäristön valvonta, tietojen kerääminen päästöistä sekä kemikaalien ja tavaroiden valvonta on keskeistä, ja tässäkin pohjoismaista yhteistyötä on tarkoitus toteuttaa hyvien menetelmien löytämiseksi ja rajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi. Pohjoismaiden kemikaalitietokantojen tietoa käytetään riskinhallintatyön, EU:n kemikaali- ja torjunta-ainelainsäädännön täytäntöönpanon kielteisten terveys- ja ympäristövaikutusten torjumiseksi sekä kansainvälisten sopimusten laatimisen perustana.

Saatavilla tulee olla tietoa erityisen vaarallisten aineiden käytöstä materiaaleissa, tavaroissa ja jätteissä, ja kemikaaleja valmistavien ja markkinoivien yritysten sekä niiden asiakkaiden on käytettävä tätä tietoa ehkäistäkseen ympäristö- ja terveyshaittoja. Toimittajaketjuissa on kehitettävä parempia tietojenvaihtojärjestelmiä sekä lisättävä ja tehostettava viestintää. Koska vaarallisia aineita sisältävien tavaroiden tuonti lisääntyy, on välttämätöntä työskennellä maailmanlaajuisesti ongelmien ratkaisemiseksi.

Suoraan käyttäjille suunnattua tietoa tarvitaan esimerkiksi merkintöjen ja uusien medioiden kautta. On tärkeää, että saatavilla on erityistä tietoa aineiden vaikutuksista lapsiin ja raskaana oleviin naisiin. Tässä kohtaa tarkastellaan mahdollisuuksia tehdä pohjoismaista yhteistyötä.

4.2 Maailmanlaajuinen kemikaalityö

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **työskennellään maailmanlaajuisesti uusien kemikaaleja ja jätteitä koskevien tavoitteiden ja strategioiden vahvistamiseksi ja erityisen vaarallisten aineiden kansainvälisen leviämisen ehkäisemiseksi**
- **työskennellään vaarallisia aineita koskevan tiedon levittämiseksi**
- **huomioidaan erityisesti kemikaalien esiintyminen ja niiden vaikutukset pohjoisilla alueilla ja arktisella alueella.**

Kauden aikana kansainvälisessä kemikaaliyhteistyössä laaditaan tärkeitä kannanottoja kehittämällä SAICM:n puitteissa uusia tavoitteita ja strategioita kaudelle, joka alkaa vuoden 2020 jälkeen.

Pohjoismaat työskentelevät vahvistaakseen kansainvälistä, vaarallisten aineiden rajoittamiseen tähtäävää työtä sekä Minamatan sopimuksen, Tukholman sopimuksen että Montrealin pöytäkirjan (mukaan lukien Kigalin muutoksen toimeenpanon) puitteissa, sekä vaikuttamalla siihen, että maailmanlaajuiset sopimukset voisivat kattaa myös muut kansainvälisesti leviävät vaaralliset aineet. Täten Pohjoismaat edistävät vaarallisten aineiden korvaamista.

Koska suuri osa maailman kemikaalituotannosta tapahtuu EU:n ja ETA-alueen ulkopuolella, vastuun aineiden ominaisuuksia koskevan tiedon sekä tämän tiedon levittämisestä tulee lisääntyä maailmanlaajuisesti. Pohjoismaat osallistuvat jatkossa OECD:n testausmenetelmätyöhön ja edistävät GHS-järjestelmän (maailmanlaajuinen luokitus- ja merkintäjärjestelmä) puitteissa tapahtuvan maailmanlaajuisen luokittelukriteereitä koskevan soveltamisen laajentamista.

Vaarallisia aineita on levinnyt pohjoisille alueille ja erityisesti arktisiin ekosysteemeihin ravintoketjun, pitkän matkan lentokuljetusten ja jätteiden välityksellä. Pohjoismaat kiinnittävät jatkossakin huomiota tähän, erityisesti Arktisen neuvoston työryhmien AMAP:n ja ACAP:n työssä.

Kansainvälisessä yhteistyössä on myös kyse siitä, että tuetaan eri tavoin, kahdenvälisesti ja monenkeskisesti, muita maita niiden käynnistäessä ja kehittäessä kemikaalityötä. Tässä Pohjoismailla on johtava asema ja niiden on jatkossakin tarjottava kokemustenvaihtoa ja vuoropuhelua tästä kiinnostuneille maille.

5. Luonnon monimuotoisuus

Tavoitteet:

- Pohjoismainen yhteistyö on edistänyt luonnon monimuotoisuuden häviämisen pysähtymistä sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöjen kestävää käyttöä ja vähentänyt niiden pirstaloitumista.
- Pohjoismainen yhteistyö on lisännyt tietämystä ilmastonmuutoksen ja eri ilmastotoimien vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen.
- Pohjoismainen yhteistyö on edistänyt Aichi-tavoitteiden toteutumista ja niiden kehittymistä kunnianhimoiseksi, globaaliksi säännöstöksi vuoden 2020 jälkeen sekä niiden sisällyttämistä globaaleja kestävyystavoitteita ja Agenda 2030 -ohjelmaa koskevaan työhön.
- Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut ekosysteemipalveluita koskevan tiedon lisääntymiseen sekä siihen, että ekosysteemit voivat tarjota tärkeitä ekosysteemipalveluja.
- Pohjoismaista yhteistyötä, joka koskee luonnon- ja kulttuuriympäristöjä virkistystoiminnan perustana ja arvoa luovana toimintana, on kehitetty edelleen.

Luonnon monimuotoisuus on ihmisen eloonjäännin ja hyvinvoinnin edellytys. Luonnon runsauden vaihtelu mahdollistaa kestäväen viljelyn ja kasvavien luonnonvarojen käytön, luo edellytyksiä virkistystoiminnalle ja hidastaa ilmastonmuutosta. Luonto tarjoaa ihmiselle ekosysteemipalveluja, kuten pölytystä, hiilen sitoutumista sekä veden- ja ilmanpuhdistusta. Pohjoismaissa ihmisillä on mahdollisuus hyödyntää luontoa laajasti ja luontoarvoja voidaan hallita muun muassa suojan, kunnostuksen, käytön ja hoidon avulla. Mahdollisuus luonnossa oleskeluun, virkistystoimintaan ja kulttuuriympäristöön on tärkeä osa väestön hyvinvointia.

Tänä päivänä luonnon monimuotoisuuden häviäminen on yksi maailman suurimmista haasteista. Monimuotoisuus on köyhtynyt ja luonto pirstaloitunut muun muassa hyväksikäytön, metsä- ja maatalouden sekä saasteiden takia. Vaiheittaista paranemista on tapahtunut, mutta edelleenkin on tarve lisätä luonnonsuojelua, parantaa ympäristönäkökohtien huomioonottamista ja kunnostaa alueita, esimerkiksi ojitettuja kosteikkoja. Hoito, johon kuuluu niittäminen tai eläinten hoito, vaikuttaa myönteisesti ja on näillä alueilla luonnon monimuotoisuuden edellytyksenä. On syntynyt uusia uhkia, jotka johtuvat haitallisten vieraslajien asettumisesta, sairauksien leviämisestä ja ilmastovaikutuksista. Pohjoismainen yhteistyö vaikuttaa luonnon monimuotoisuutta koskevan uhan minimointiin esimerkiksi edistämällä pitkäaikaista suojelua ja kestävää käyttöä, kunnostamalla ja ennallistamalla tärkeitä luonnonympäristöjä sekä vähentämällä luonnon- ja kulttuuriympäristöihin kajoamista sekä niiden pirstoutumista.

Monet toiminnot vaikuttavat luonnon monimuotoisuuteen ja siksi onkin erittäin tärkeää kehittää ekosysteemiperustaista hoitoa sekä huomioida luontoarvonäkökulma päätöksenteossa. On välttämätöntä kehittää vihreää infrastruktuuria, joka turvaa luonnon ekologiset suhteet. Suuntautuminen ekosysteemiperustaiseen hoitoon on tärkeää mitä tulee maankäyttöä koskeviin päätöksiin. Menetelmien kehittämistä koskeva yhteistyö voi koskea esimerkiksi kartoitusta sekä miten ekosysteemipalveluita arvostetaan ja miten ne huomioidaan. Tietoutta siitä, miten Pohjoismaiden luonnon monimuotoisuutta suojellaan, hoidetaan ja huolletaan, on vahvistettava.

Pohjoismaiden ekosysteemien ja lajipopulaatioiden välillä on monia yhtäläisyyksiä, ja monissa tapauksessa populaatiot ylittävät maiden rajat. Tämä asettaa vaatimuksia yhteistyölle vieraslajien leviämisen ja taudinpurkausten estämiseksi. Pohjoismailla on kulttuurisia ja historiallisia yhtäläisyyksiä, minkä takia useat ongelmat ovat samankaltaisia eri maissa. Tämä tarjoaa hyvät mahdollisuudet pohjoismaiselle yhteistyölle, johon kuuluu se, miten me parhaiten suojelemme, hoidamme ja kunnostamme luontoa varmistaaksemme luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelut. Myös käynnissä oleva geenivaroja koskeva yhteistyö on tärkeä panostus. Lisäksi voidaan kehittää yhteisiä hallintamalleja rajat ylittävälle lajeille ja ekosysteemeille.

Maailmanlaajuisessa luonnon monimuotoisuutta koskevassa yhteistyössä CBD:llä ja Aichi-tavoitteilla, CITESillä ja Ramsarin sopimuksella on tärkeä rooli. Pohjoismaat ovat vaikuttaneet kansainvälisen luontopaneelin (IPBES) perustamiseen. UNESCO:n maailmanperintösopimus ja Eurooppalainen maisemayleissopimus ovat myös tärkeitä. Pohjoismaat jatkavat yhteistä toimintaa kansainvälisessä ja alueellisessa luonnon monimuotoisuutta koskevassa työssä. Työ kohdistetaan siihen, että biologista monimuotoisuutta koskevan sopimuksen tavoite voidaan saavuttaa sekä että tämä sisällytetään globaaleja kestävyystavoitteita ja Agenda 2030 -ohjelmaa koskevaan työhön.

5.1 Ekosysteemipalveluiden kestävä hyödyntäminen

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **työskennellään, jotta elollisten luonnonvarojen hallinnasta tulee pitkällä aikavälillä kestävä ja jotta sen lähtökohtana on ekosysteemiin perustuva lähestymistapa.**

Maan ja veden, myös merien, hallinnan lähtökohtana tulee olla ekosysteemiin perustuva lähestymistapa niin, että luonnon monimuotoisuus ja ekosysteemipalvelut säilyvät. Tämä tarkoittaa, että on omaksuttava kokonaisnäkökulma luontoarvojen säilyttämiseen ja luonnonvarojen kestäväan käyttöön: tavoitteena on varmistaa, että ekosysteemien käyttö tapahtuu luonnon kantokyvyn rajoissa. Tämä koskee erityisesti alkutuotantoa, mutta myös teiden suunnittelua ja kunnossapitoa, kaupunkisuunnittelua, matkailua ynnä muuta. Kokonaisnäkökulman on myös selkeytettävä kulttuuriympäristön yhteiskunnallista merkitystä kulttuurisille ekosysteemipalveluille, kuten virkistykselle ja luontoelämyksille. Lisäksi nostetaan esiin toimivien

ekosysteemien myönteisiä terveystäkokohtia erityisesti kaupunkiympäristöissä ja niiden lähellä.

Yhteistyötä tarvitaan asianomaisilla sektoreilla ja niiden välillä, jotta saavutetaan matalat ilman ja veden päästöt, hyvä eläinsuojelu, jossa käytetään mahdollisimman vähän torjunta-aineita ja antibiootteja, maaperän pitkän aikavälin tuotantokyvyn huomioiminen sekä uhanalaisten lajien ja kantojen säilyttäminen.

5.2. Luonnon suojelu ja monimuotoisuuden säilyttäminen

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **tehdään yhteistyötä Aichi-tavoitteiden saavuttamiseksi ja osallistutaan yhdessä aktiivisesti prosessiin, joka koskee luonnon monimuotoisuutta koskevan sopimuksen vuoden 2020 jälkeisiä uusia globaaleja tavoitteita**
- **tehdään yhteistyötä luonnon monimuotoisuuden sekä luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttämiseksi maisemassa, muun muassa kehittämällä vihreää infrastruktuuria**
- **tehdään yhteistyötä haitallisten vieraslajien leviämiseksi sekä tautien luontoon leviämisen rajoittamiseksi**
- **tehdään yhteistyötä houkuttelevien virkistysalueiden hyödyntämiseksi ja kehittämiseksi**
- **tehdään yhteistyötä tiedon hankkimiseksi Pohjolan lajien ja ekosysteemien tilanteesta ja suuntauksista.**

Tarvitaan sekä kestäviä viljelymenetelmiä että arvokkaan luonnon pitkäaikaista suojaamista. Kukin Pohjoismaa tekee tärkeää työtä suojatakseen arvokasta luontoa ja saavuttaakseen Aichi-tavoitteet. Lisäksi tarvitaan kahden- tai kolmenvälistä yhteistyötä raja-alueiden suojelun lisäämiseksi. Vihreää infrastruktuuria tarvitaan maiseman luonto- ja kulttuuriarvojen, luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen säilyttämiseksi – muun muassa luomalla ekologista verkostoa. Luonnon suojelemiseksi ja sen moninaisuuden säilyttämiseksi tarvitaan jatkotoimia lajeja ja ekosysteemejä koskevan tietouden lisäämiseksi.

Aichi-tavoitteet ovat voimassa vuoteen 2020 asti ja työ asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi ja vuoden 2020 jälkeisten tavoitteiden kehittämiseksi on keskeistä maailmanlaajuisessa luonnon monimuotoisuutta koskevassa työssä. EU:n jäsenmaissa nämä tavoitteet pannaan täytäntöön muun muassa luonnon monimuotoisuutta koskevan EU:n strategian puitteissa. Pohjoismaiden on työskenneltävä aktiivisesti strategian toteuttamiseksi kaikilla alueilla ja erityisesti, jotta sama tavoite säilyisi myös tulevaisuudessa. Tärkeitä pohjoismaisia luontotyyppisiä ovat esimerkiksi arktinen luonto, tunturialueet, luonnonlaitumet, niitetyt niityt, metsät, järvet, vesistöt, kosteikot, saaristot, rannikkoalueet ja meret. Tärkeää on myös arktisen alueen lajien ja ekosysteemien suojelu sekä työ kestävä kehityksen turvaamiseksi arktisilla alueilla. Barentsin neuvoston työtä luonnon

monimuotoisuuden parissa sekä Arktisen neuvoston CAFF- ja PAME-työryhmiä tuetaan.

Viime vuosina on tehty pohjoismaista työtä haitallisten vieraslajien, muun muassa supikoiran, leviämisen rajoittamiseksi. Tätä työtä jatketaan. Joidenkin lajien, erityisesti pölyttävien hyönteisten ja simpukoita syövien sukeltajasorsien nopea väheneminen on Pohjoismaiden yhteinen ongelma. Monissa tapauksissa taustasyihin ei löydy yksinkertaisia vastauksia ja pohjoismainen yhteistyö tarjoaa huomattavia hyötyjä näiden uhkien selvittämiseksi ja korjaamiseksi. Pohjoismaat tekevät myös lajien hallintaa koskevaa yhteistyötä, kun maan, metsän ja merien kestävästä käytöstä syntyy konflikteja. Siksi on tärkeää jatkaa yhteistyötä, jotta saadaan parempi tietopohja vastaisten toimien varalle. Sama koskee tautien leviämistä eri lajien kesken Pohjoismaissa. Tämä koskee myös merien roskaantumisen vaikutusta Pohjoismaiden merten eläimiin sekä roskaantumista ja kulumista alueilla, joiden luonto- ja kulttuuriarvo on merkittävä.

Ympäristösaasteet ja ilmastonmuutos uhkaavat kulttuuriympäristöjä ja kulttuurimaisemia. Pohjoismaisen yhteistyön on myös edistettävä hyvää ja tarkoituksenmukaista kulttuuriympäristöjen ja kulttuurimaisemien suojelua.

On tärkeää, että kestäväälle virkistystoiminnalle on hyvät edellytykset ja että luonto- ja kulttuurimatkailu voi edelleen kehittyä. Lisäksi jatketaan pohjoismaista yhteistyötä, joka koskee virkistystoiminnan arvoa sekä kestävä matkailuelinkeinon, erityisesti luontoon ja kulttuuriin pohjautuvan matkailun, mallien kehittämiseksi. Virkistystoiminnan on oltava osallistavaa, jotta kaikki voivat osallistua.

5.3 Ilmasto ja luonnon monimuotoisuus

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **keskitytään luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen turvaamiseen ilmastotyössä.**

Ilmastonmuutos uhkaa lajeja ja ekosysteemejä. Samalla selviytymiskykyiset ekosysteemit ovat merkittäviä sekä kasvihuonekaasupäästöjen rajoittamiseksi että maisemien sopeuttamiseksi muuttuvaan ilmastoon. Ilmastonmuutoksen seurauksia saattavat olla esimerkiksi lajien katoaminen tai haitallisten vieraslajien leviäminen, veden valumisen muuttuminen vesistöissä, merien suolapitoisuuden ja happamoitumisen muutokset ja ekosysteemien häviäminen liian korkeiden lämpötilojen takia. Ilmastonmuutos etenee nopeimmin arktisella alueella ja muodostaa suurimman uhan sen luonnolle. Täten Pohjoismaiden on jatkossakin tuettava Arktisen neuvoston työtä näiden kysymysten parissa.

Pohjoismaisessa työssä on kehitettävä yhteisiä menetelmiä, jotka turvaavat ekosysteemien käytön tai vahvistavat niiden muutoskestävyyttä. Vahvoilla ja vastustuskykyisillä ekosysteemeillä on erityisen suuri merkitys ilmaston muuttuessa. Ekosysteemien, muun muassa kosteikkojen kunnostus on olennaista.

Pohjoismaista yhteistyötä suunnataan tiedon hankkimiseen ekosysteemien kestävästä käytöstä niin, että luonnon monimuotoisuus säilytetään tai ennallistetaan ilmastonmuutos ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen tarve huomioidaan. Luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen on pysäytettävä ja käännettävä.

Maat järjestävät kokemustenvaihtoa sopivista toimenpiteistä, koska luontotyypit ja ilmastovaikutukset ovat samankaltaisia suuressa osassa Pohjolaa. Lisäksi kehitetään tietoutta siitä, miten ilmaston muuttuminen vaikuttaa kosteikkoihin ja metsämaihin ja miten niiden muutoskestävyyttä voidaan vahvistaa. Metsätuotteilla ja biopolttoaineilla on myös tärkeä rooli fossiilisten polttoaineiden ja fossiilipohjaisten materiaalien korvaajina. Biotalouden kehityksessä on samalla tärkeää kehittää ja vahvistaa luonnon monimuotoisuuden ja muiden ekosysteemipalvelujen huomioimista.

6. Meret ja rannikot

Tavoitteet:

- **Pohjoismainen yhteistyö on vaikuttanut meren ekosysteemiin perustuvan hallinnan vahvistumiseen.**
- **Pohjoismainen yhteistyö on edistänyt roskaantumisen rajoittamista sekä ehkäissyt saasteiden ja roskien, erityisesti muovien ja mikromuovien, kulkeutumista meriin.**

Pohjoismailla on pitkät rannikkoalueet ja ne ovat lähellä merta, millä on suuri merkitys terveydelle ja hyvinvoinnille. Terve meri on kestävän sinisen talouden edellytys. Rannikkovesien ja merien tila on hyvin vakava. Ilmastonmuutos, merien happamoituminen, kestämaton kalastus, merten roskaantuminen, ympäristömyrkyt, melu ja mineraalien talteenotto vaikuttavat kielteisesti ekosysteemeihin ja siten myös merien ekosysteemipalveluihin. Ilmastonmuutos ja merien happamoituminen heikentävät merien muutoskestävyyttä ja lisäksi merien kykyä ottaa talteen ja hajottaa ravinteita ja myrkyä sekä meren ilmaston säätelyä. Tämä vaikuttaa luonnon monimuotoisuuteen ja ihmisten terveyteen. Merten roskaantuminen, mukaan lukien muovit ja mikromuovit, muodostavat uhan rannikkoalueiden ja mereen perustuville elinkeinoille, kuten esimerkiksi kalastukselle ja virkistystoiminnalle eli kestäväälle siniselle taloudelle. Pohjanmerellä erityisenä haasteena on tasapainottelu öljyn ja kaasun tuotannon sekä ympäristönäkökohtien välillä. Koillis-Atlantilla ja Jäämerellä ilmastonmuutos on kiireisin asia merien happamoitumisen ja jääpeitteen hupenemisen takia. Jääpeitteen hupeneminen mahdollistaa laivaliikenteen lisääntymisen sekä mittavan meren luonnonvarojen hyödyntämisen. Itämeren rehevöityminen on edelleen suuri ongelma. Kaikilla pohjoisilla merialueilla on edistettävä kestävää kalastusta, muun muassa jotta ehkäistään liikakalastusta ja kielteisiä vaikutuksia merien ekosysteemeihin. Tavoitteena on ekosysteemien tasapaino sekä merien luonnontilaan kielteisesti vaikuttavien päästöjen minimointi.

Monien haasteiden ratkaisemiseksi tarvitaan sektorienvälistä yhteistyötä, koska usein ratkaisut kuuluvat muiden yhteiskuntasektorien valtuuksiin. Ekosysteemiin perustuva merialueiden hallinta on välttämätöntä kestävän sinisen talouden hallinnoinniksi ja kehittämiseksi.

Pohjoismaat osallistuvat yhteistyössä alueellisiin merisopimuksiin (HELCOM ja OSPAR) ja YK:n toimintaan. Lisäksi tehdään yhteistyötä Arktisen neuvoston PAME-työryhmässä ja EU:ssa, esimerkiksi EU:n Itämeren alueen strategian kautta. Pohjoismainen yhteistyö voi tarjota alusten jätteitä, saasteita ja melua koskevaa tietämystä esimerkiksi IMOLle. Pohjoismainen yhteistyö on tärkeää alueellisen ja maailmanlaajuisen yhteistyön tukemiseksi muun muassa menetelmiä ja ympäristövaikutuksia koskevan tietämyksen kautta. NEFCO on tärkeä tuettaessa Itämeren päästöjen vähenemistä koskevaa työtä.

6.1 Meri ja merten luonnonvarat

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- edistetään merien ja merten luonnonvarojen suojelua ja kestäväää käyttöä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti
- edistetään uusia innovatiivisia ratkaisuja, jotka voivat ennallistaa merellisiä ja rannikoiden ekosysteemejä.

Meri ja sen monimuotoisuus sekä ekosysteemipalvelut ovat tärkeitä luonnonvaroja ja vaikuttavat elintarvikehuoltoon, työpaikkoihin ja talouskehitykseen. YK:n valtamerikonferenssi 2017 asetti keskiöön merikysymyksen sekä merten säilyttämistä ja meren sekä merten tarjoamien luonnonvarojen kestäväää käyttöä koskevan kestävyystavoitteen (SDG 14). Tämän tavoitteen toteuttaminen jatkossa edistää myös muiden Agenda 2030 -ohjelman tavoitteiden toteutumista. On tarpeen tunnistaa, ennaltaehkäistä ja vähentää kaikenlaisia merien saasteita, hallinnoida kestävästi, suojella ja ennallistaa merellisiä ja rannikon ekosysteemejä sekä vahvistaa kansallisten, alueellisten ja kansainvälisten säännösten toteuttamista, noudattamista ja hyvää valvontaa.

Kansainvälinen oikeus, sellaisena kuin se ilmenee UNCLoSissa, on kaikkea meriä koskevaa toiminta yleisesti säätelevä kansainvälinen säännöstö. Vapaaehtoisia sitoumuksia sekä YK:n eri kumppanuuksia ja muita globaaleja merikonferensseja seurataan. Tämän toteuttamiseen tarvitaan pohjoismaista yhteistyötä. Olennaista on myös ekosysteemiin perustuva ja integroitu vesivarojen ja merien hallinta sekä alueellisen meriyhteistyön vahvistaminen.

6.2 Päästöt sekä merien ja rannikoiden roskaantuminen

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- vahvistetaan panostuksia roskien, mukaan lukien muovien ja mikromuovien, meriin ja rannikoille kulkeutumisen ehkäisemiseksi
- tehdään yhteistyötä meriin kulkeutuvien ympäristömyrkkujen vähentämiseksi
- jatketaan työtä rehevöitymisen vähentämiseksi.

Suurin osa merien saasteista ja roskista on peräisin maa-alueilta. "Source-to-Sea"-lähestymistapa (lähteestä mereen) on olennainen, jotta ymmärrämme ja voimme kohdistaa toimenpiteitä maalta meriin kulkeutuneisiin saasteisiin ja roskiin. Keskeistä on tehdä työtä turvallisen kemikaalien ja jätteiden käsittelyn parissa. Kestävien kaupunkien ja kestävään rakentamisen parissa tehtävä työ on myös tärkeää. Maailmanlaajuisesti tarvitaan olemassa olevien välineiden toteuttamista, mutta myös vaarallisia kemikaaleja koskevan kansainvälisen säännösten kehittämistä. Keskeistä on edistää UNEPin prosessin toteuttamista eri toimintavaihtoehtojen arvioimiseksi, jotta voitaisiin paremmin torjua merien roskaantumista ja mikromuoveja. Lisäksi on tärkeää edistää UNEPin Global

Program of Action for land based pollution to the Ocean (GPA) -ohjelman valvontaa.

Pohjoismainen muoviohjelma käsitteli merten muovisaasteita. Kuormituksen vähentämiseksi tarvitaan jatkossakin työtä tietouden lisäämiseksi ja ohjauskeinojen parantamiseksi. On tärkeää toteuttaa koordinoitusti OSPARin ja HELCOMin merien roskaantumista koskevia toimintasuunnitelmia ja vaikuttaa aktiivisesti EU:n työhön muovin ympäristövaikutusten vähentämiseksi.

Meriin kulkeutuvat ympäristömyrkyt leviävät monin tavoin ja kertyvät meriin. Maat jatkavat työtä uusien riskien, lähteiden ja leviämisteiden kartoittamiseksi, kuten myös työtä, jonka tarkoituksena on pysäyttää ympäristömyrkkypäästöjen päätyminen meriin. Pohjoismaiden solmima Kööpenhaminan sopimus, joka koskee öljyn ja muiden vaarallisten meriin kulkeutuvien aineiden torjuntaa koskevaa yhteistyötä, on edelleen merkityksellinen.

Itämeren rehevöityminen on keskeinen ongelma, joka on ratkaistava. Nämä kysymykset nostetaan esiin HELCOMin BSAP-toimenpidesuunnitelmassa sekä EU:n vesipuidedirektiivissä ja meriympäristödirektiivissä. EU:n Itämeren alueen strategia saattaa vahvistaa sektorienvälistä ja alueellista tieto- ja toimenpideyhteistyötä.

6.3 Ekosysteemiin perustuva merialueiden hallinta ja merialueiden suojeleminen

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- edistetään ekologisesti edustavia ja hyvin kytkeytyneitä suojelualueverkostoja sovittujen kansainvälisten tavoitteiden saavuttamiseksi
- tuetaan ekosysteemiin perustuvaa merten hoidon suunnittelua ja meren luonnonvarojen hallintaa mukaan lukien sektorien integrointi sekä tuetaan kestävän sinisen talouden kehitystä
- edistetään sitovaa sopimusta YK:n merioikeusyleissopimukseen luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi kansallisten lainkäyttöalueiden ulkopuolella (BBNK-prosessi)
- vaikutetaan pohjoisten merien ekosysteemejä koskevan tietämyksen lisäämiseksi ja jakamiseen.

Meriä koskevien kestävyystavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä suojella pitkäkestoisesti ja hallita kestävästi merien ja rannikkoalueiden monimuotoisuutta. Meren suojeleminen, suunnittelu ja sen kestävä käyttö puolestaan on kestävän sinisen talouden kehittymisen edellytys. Alueelliseen ja maailmanlaajuiseen merien hallintaan osallistuu monia toimijoita, ja sekä sektorien että eri tasojen välillä tarvitaan parempaa ohjausta ja yhteistyön lisäämistä. On tärkeää saada aikaan merioikeusyleissopimus UNCLOSin täytäntöönpanosopimus luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi myös kansallisten lainkäyttöalueiden ulkopuolella.

Tärkeä väline merien monimuotoisuuden suojelemiseksi on ekologisesti edustavien ja hyvin kytkeytyneiden suojelualueverkostojen perustaminen. Tämä on myös yksi Aichi-tavoitteista. Tämän on tapahduttava kansainvälisten velvoitteiden sekä tiedon lisäämisen ja parhaiden käytäntöjen mukaisesti. On tärkeää, että näitä verkostoja suunnitellaan ja toteutetaan ilmastonmuutos huomioiden. Toinen keskeinen väline on ekosysteemiin perustuva merten hoidon suunnittelu. Ekosysteemiin perustuvan suunnittelun avulla punnitaan, miten ihmisen vaikutuksen lisääntymistä ja muita vaikuttavia tekijöitä rannikko- ja merialueilla (päästöt, merenkulku, kalastus, energia) tulisi käsitellä, jotta samalla voitaisiin suojella merien monimuotoisuutta ja ekosysteemipalveluita ja säilyttää ne. Merten hoidon suunnittelu voi auttaa näkemään, miten erilaiset ratkaisut vaikuttavat kumulatiivisiin ympäristövaikutuksiin. Yhteenlasketut, kumulatiiviset vaikutukset ratkaisevat, miten suuria vaikutuksia meren käytöllä on ympäristölle. Tämän takia sektorienvälinen suunnittelu ja sektorien integrointi on välttämätöntä.

6.4 Meri ja ilmasto

Kauden aikana keskitytään seuraaviin painopistealueisiin:

- **kiinnitetään huomiota ilmastonmuutoksen ja meriympäristön yhteyteen tarkoituksena sisällyttää ilmastonmuutos ja merien happamoituminen merialueiden hallintaan**
- **työskennellään, jotta ilmastopimuksessa kiinnitetään huomiota meren ja ilmaston väliseen yhteyteen.**

Kasvihuonekaasupäästöt vaikuttavat ilmastoon, lämmittävät ja happamoittavat meriä, aiheuttavat hapenpuutetta merissä ja voivat johtaa merivirtojen muutoksiin. Ilmastonmuutos johtaa meren pinnan nousuun ja lisää siten rannikoiden lähellä olevien ekosysteemien ja yhteiskuntien haavoittuvuutta sekä vaikuttaa mahdollisuuksiin ylläpitää perinteisiä elinkeinoja. Merien ja rannikkoalueiden monimuotoisuudelle on ratkaisevan tärkeää, että ilmastonmuutos pysäytetään ja että ekosysteemejä ennallistetaan ja suojellaan. Merien monimuotoisuus on keskeinen riskien vähentämiseksi ja niihin sopeutumiseksi. Rannikoiden ekosysteemeillä on valtava kapasiteetti varastoida hiiltä samalla kun ne myös voivat vuotaa hiilidioksidia, jos niiden ekosysteemitoinnot heikkenevät tai tuhoutuvat. Pohjoismaissa ilmastonmuutos merkitsee, että rannikkoalueiden eroosio lisääntyy.

Pohjoismaat voivat yhdessä nostaa esiin kysymyksiä kansainvälisillä foorumeilla ja tuoda esille tietämystä. Merien muutoskestävyyttä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevat kysymykset sisällytetään asteittain myös useisiin erilaisiin globaaleihin sopimuksiin ja prosesseihin, esimerkiksi CBD:hen ja UNEAan. YK:n ilmastopimuksen osalta huomioidaan merien ja ilmaston välinen yhteys sekä merien ja rannikkoalueiden kestävä suojan ja hallinnan merkitys merien muutoskestävyyden säilymiselle. Ocean Pathway -aloitteen ja Because the Ocean -julistuksen tarkoitus on erityisesti selkeyttää meren roolia ilmastotyössä ilmastopimuksen puitteissa, mukaan lukien jäsenmaiden ilmastositoumukset.

On tärkeää, että jatkossakin osallistutaan aktiivisesti Arktisen neuvoston työhön merien suojelua ja hallintaa koskevissa kysymyksissä.

7. Toteutus

7.1 Ministerineuvosto

Pohjoismaiden hallitusten ympäristöyhteistyötä johtaa ympäristö- ja ilmastoasiain ministerineuvosto (MR-MK), joka koostuu viiden Pohjoismaan eli Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin ympäristö- ja ilmastoministereistä. Lisäksi työhön osallistuvat myös Färsaarten, Grönlannin ja Ahvenanmaan edustajat. Ministerineuvostolla on poliittinen päävastuu pohjoismaisesta yhteistyöstä ympäristö- ja ilmastosektorilla.

7.2 Virkamieskomitea, työvaliokunta ja sihteeristö

Ministerineuvoston alaisuudessa toimii ympäristö- ja ilmastoasiain virkamieskomitea (ÄK-MK), johon kuuluu maiden virkamiehiä. Lisäksi työhön osallistuvat myös Färsaarten, Grönlannin ja Ahvenanmaan edustajat. ÄK-MK:lla on vastuu yhteistyöohjelman toteuttamisesta. Työvaliokunta (AU) avustaa virkamieskomiteaa. Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö (NMRS) koordinoi yhteistyötä kulloisenkin puheenjohtajamaan kanssa ja tukee yhteistyöohjelman toteuttamista.

7.3 Työryhmät

Yhteistyöohjelman toteuttaminen tapahtuu ennen kaikkea asiantuntijatason työryhmissä. Seuraavat pysyvät työryhmät toimivat kauden aikana:

Pohjoismainen kiertotalouden työryhmä (NCE)

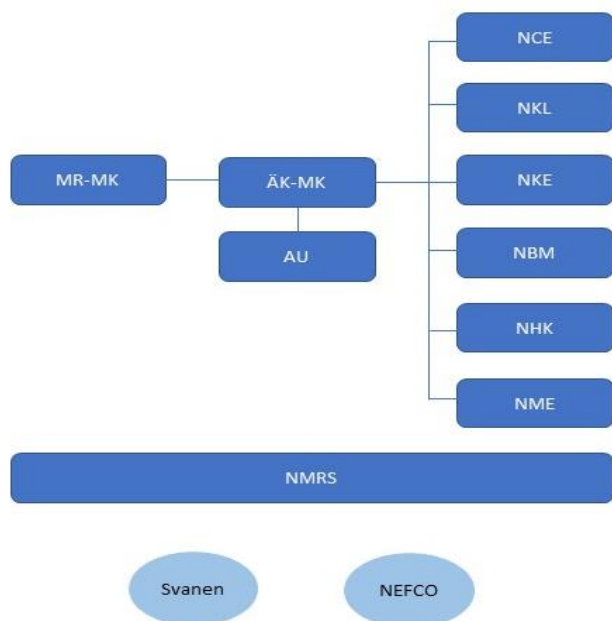
Pohjoismainen ilmasto- ja ilmatyöryhmä (NKL)

Pohjoismainen kemikaali-, ympäristö- ja terveystyöryhmä (NKE)

Pohjoismainen luonnon monimuotoisuuden työryhmä (NBM)

Pohjoismainen meri- ja rannikkoalueiden työryhmä (NHK)

Pohjoismainen ympäristö- ja taloustyöryhmä (NME) (yhteinen finanssisektorin kanssa)

ÄK-MK päättää työryhmien valtuutuksista. Ryhmät saavat vuosittain budjetin toiminnalleen ja raportoivat kerran vuodessa ÄK-MK:lle toiminnastaan. Työryhmien tehtävänä on ehdottaa, tukea ja toteuttaa konkreettisia hankkeita ja toimia kullakin vastuualueella. Hankkeiden on edistettävä pohjoismaista hyötyä ja lisäarvoa.

Työryhmät tekevät yhteistyötä synergian hyödyntämiseksi, monialaisten kysymysten esiin nostamiseksi ja paremman hallinnon luomiseksi esimerkiksi klustereissa tehtävän yhteistyön avulla. Ohjelmakaudella voidaan perustaa väliaikaisia ryhmiä. ÄK-MK arvioi, tarkastellaanko työryhmien organisointia väliarvioinnin yhteydessä. Mikäli työryhmä arvioi, että alaryhmiä tarvitaan, ÄK-MK voi päättää perustaa sellaisia. Budjettiin liittyvät muutokset voivat vaikuttaa yhteistyöohjelman toteutukseen.

7.4 Suunnittelu, seuranta ja arviointi

Ohjelman tavoitteita ja painopistealueita seurataan. Työryhmät kuvailevat vuosittaisissa työohjelmissa ja raporteissa, miten ne työskentelevät eri tavoitteiden ja painopistealueiden parissa.

Ohjelmakauden puolivälissä yhteistyöohjelmasta laaditaan kokonaisarviointi.

7.5 Viestintä ja yhteistyö

Menestyminen edellyttää hyvää, tehokasta, avointa ja kaksisuuntaista viestintää. Eri tekijöiden perustellut valinnat ovat keskeisiä tehokkaalle ympäristö- ja ilmastopolitiikalle. Uutta tietoa hankitaan ja välitetään sekä hyviä esimerkkejä levitetään. Sektorin lisää jatkossakin tietoutta ja tekee jatkuvasti työtä viestinnän parantamiseksi. Strategisen viestintätyön on läpäistävä toiminta ja erilaisia ja uusia viestintäkanavia käytetään, jotta asiat leviävät tehokkaasti.

Erilaisten käytäntöjen ympäristövaikutuksista levitetään tietoa sektorien välillä ja esiin nostetaan mahdollisuuksia toimenpiteisiin ryhtymiseksi sekä innovatiivisten tekniikka- ja järjestelmäratkaisujen edistämiseksi. Maiden ja maaryhmien välistä viestintää on vahvistettava, jotta löydetään tehokkaita kestäväan kehitykseen liittyviä ratkaisuja.

Vastuu nykyisistä ympäristö- ja ilmastoalan haasteista ei kuulu pelkästään ympäristö- ja ilmastosektorille. Useiden eri sektorien ja politiikan alojen on nostettava esiin kysymyksiä ja lisäksi tarvitaan laajaa sektorienvälistä yhteistyötä muutoksen aikaansaamiseksi. Ympäristö- ja ilmastokysymysten sisällyttäminen sektorityöhön on keskeistä. Tämä asettaa vaatimuksia sektorien väliselle viestinnälle.

On myös tärkeää pyrkiä yhteistyöhön elinkeinoelämän, kansalaisyhteiskunnan, akateemisen maailman ja muiden tärkeiden sidosryhmien kanssa työssä ohjelman toteuttamiseksi.

Itsenäiset yhteistyöhankkeet (tietoruutuja linkkeineen)

Joutsenmerkki

Joutsenmerkki on Pohjoismaiden virallinen ympäristömerkki. Pohjoismaiden hallitukset perustivat sen vuonna 1989 ja se on riippumaton ympäristömerkki, joka kuuluu Pohjoismaiden ympäristö- ja ilmastoministerien vastuualueeseen. Pohjoismaiden neuvosto myöntää vuosittain tukea Joutsen-merkille.

Tavoitteena on vapaaehtoinen, yhteispohjoismainen ympäristömerkintäjärjestelmä, joka auttaa vähentämään päivittäisen kulutuksen ympäristökuormitusta. Joutsenmerkki tarkoittaa, että tavaroiden ja palvelujen ympäristövaikutukset otetaan huomioon koko elinkaaren aikana raaka-aineesta jätteeseen. Merkille asetetaan tiukkoja ilmasto- ja ympäristövaatimuksia sekä vaatimuksia toiminnalle ja laadulle. Pohjoismainen ympäristömerkintälautakunta (NMN) koordinoi ympäristömerkintätyötä.

NEFCO

NEFCO (Nordic Environment Finance Corporation) on Pohjoismaiden omistama kansainvälinen rahoituslaitos. NEFCO rahoittaa Itä-Eurooppaan keskittyviä hankkeita. Tavoitteena on saavuttaa ympäristöolojen parannuksia, jotka ovat kiintoisia Pohjoismaille. Vastikään NEFCOlle on hyväksytty uusi strategia, jonka mukaan yhtiö työskentelee neljän painopistealueen parissa: vihreä kasvu, ilmasto, Itämeri sekä arktinen alue ja Barentsin alue. Kukin maa valitsee edustajan hallitukseen, joka vastaa toiminnasta. Tarvittaessa Pohjoismaiden ympäristöministerit nostavat esiin kysymyksiä yhtiön suuntaviivoista.

Lisäksi pohjoismaisella yhteistyöllä on kaksi muuta rahoituslaitosta. Pohjoismainen kehitysrahasto (NDF), joka toimii ulkoasiainministeriöiden alaisuudessa, työskentelee ilmastoinvestointien helpottamiseksi matalan tulotason maissa. Pohjoismaiden investointipankki (NIB), joka toimii

valtiovarainministeriöiden alaisuudessa, rahoittaa kilpailukykyä ja ympäristöä parantavia hankkeita.

Pohjoismaiden neuvoston ympäristöpalkinto

Ympäristöpalkinto annetaan vuosittain pohjoismaiselle organisaatiolle, joka on esimerkillisesti onnistunut sisällyttämään ympäristön kunnioittamisen toimintaansa tai tekoon tai joka muulla tavalla on vaikuttanut poikkeuksellisesti ympäristöön. Ympäristö- ja ilmastosektori rahoittaa ympäristöpalkinta ja vastaa sen hallinnosta.

Luettelo tekstissä käytetyistä lyhenteistä ja käsitteistä:

ACAP	Arctic Contaminants Action Programme
AMAP	Arctic Monitoring and Assessment Program
BAT	Best Available Technology (e.g. in the EU IED-directive)
BBNJ	A potential legally binding instrument under UNCLOS on the conservation and sustainable use of marine Biological diversity of areas Beyond National Jurisdiction
BSAP	Baltic Sea Action Plan (under HELCOM)
CAFF	Conservation of Arctic Flora and Fauna
CBD	Convention on Biological Diversity
CCAC	Climate and Clean air Coalition
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of wild flora and fauna
CLRTAP	Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution
CMR	Substances classified as Carcinogenic, Mutagenic or Reprotoxic
GHS	Globally Harmonized System for classification and labeling of chemicals
HELCOM	The Helsinki Commission
HFC	Hydrofluorcarbon
ICAO	International Civil Aviation Organization
IMO	International Maritime Organization
IPBES	Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
MRV	Measurement, Reporting and Verification of greenhouse gases
NDF	Pohjoismainen kehitysrahasto
NDC	Nationally determined contributions
NEFCO	Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiö

NIB	Pohjoismaiden investointipankki
NMN	Pohjoismainen ympäristömerkintälautakunta
NO _x	Oxides of Nitrogen
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OEF	Organization Environmental Footprint
OSPAR	Convention on the protection of the North East Atlantic
PAME	Protection of the Arctic Marine Environment
PBT	Persistent, Bioaccumulative and Toxic substances
PCB	PolyChlorinated Biphenyl
PEF	Product Environmental Footprint
RAMSAR	Convention on Wetlands
REACH	Registration, Evaluation, Authorization and restriction of Chemicals
SDG	Sustainable Development Goals within Agenda 2030
SLCP	Short-Lived Climate Pollutants
UNCLOS	United Nation Convention on the Law of the Sea
UNEA	UN Environment Assembly (see UNEP)
UNECE	United Nation Economic Commission for Europe
UNFCCC	United Nation Framework Convention on Climate Change
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural organization
VOC	Volatile Organic Compounds